

Dr. Kadosa Marcel: Államodnak rendületlenül...

Minél messzebb haladunk a háború időszámításában, annál hatalmasabb méretekben nyilvánul meg előttünk az államhatalom szörnyű ereje és tekintélye. Mindig így volt ez, amikor az állam létét veszély fenyegette. Minél nagyobb a veszély, annál hatalmasabb a fenmaradás ösztöne és akarata, amely elsöpör az útból minden akadályt, amely ennek az akaratnak az érvényesülését gátolja. Ez nem új és nem meglepő jelenség. Ami új és meglepő az államélet megnyilvánulásában e háború folyamán élénk tárult: az a nagytömegnek szinte ellenállhatatlan erejű igénye az állammal szemben, hogy mindenről gondoskodjék, ami alkalmas és szükséges ahhoz, hogy a háború szenvedései ne legyenek érezhetők, hogy a mutatkozó bajok elháríttassanak és a háborús felfordulással járható mindenféle kellemetlenségnek eleje vétessék.

Nálunk, a mi országunkban mindez nem jelentkezik annyira tisztán és nem jelentkezik akkora hatással és sikerrel, mint Németországban. Minden hosszabb magyarázatás nélkül fogadjuk el ennek okául azt a tényt, hogy nem vagyunk a fejlődésnek azon a fokán, mint Németország. Ebben mindent benne akarunk érteni. Azt is, hogy állami szervezetünk alacsonyabb nívón van, azt is, hogy kultúránk, gazdagságunk, produkciónk, állampolgári öntudatunk, emberi önérzetünk, közéleti érzékünk és lelkiismeretünk nincsen még úgy kifejlődve, mint a németeké. És ha igazságosak akarunk lenni, nem tagadhatjuk meg, hogy nem egészen a levegőből beszélt gróf Tisza István, amikor a drágaság miatt néki – tegyük hozzá jogosan – szemrehányást tévő küldöttségnek, amely az egész társadalmat képviselte, egy részét ezeknek a szemrehányásoknak visszaadta és az ódium egy részét visszahárította a társadalomra. Hogy mekkora rózsa illeti meg ebből helyesen az egyiket: az államot, a kormányt és mekkora a másikat: a társadalmat, ezt az osztozkodást ezúttal bízzuk az illetékesekre, akik végtelen sokat akarnak és fognak még erről a kérdésről beszélni.

Csak arra akartunk rámutatni, milyen nagyot nőtt a háború hónapjai alatt az állam szociálpolitikai hivatása és szerepe. Ha azokra a filozófusokra gondolunk, akik szerint egy-egy háború hosszú fejlődési vajúdasokat fejez be és egyszerre kész alakban tárja elénk azt, aminek a lehetőségei felett tegnap még vitáztuk és aminek az eljöttét alig, hogy remélni mertük, úgy azt kell némely pillanatban hinnünk, hogy a háború megvalósította a szociális államot oly értelemben, hogy most már csak növekednie kell, mert megszületni már megszületett. Aki Németország háborús állami rendszabályait tanulmányozza, alig képes ezt az érzést elfojtani. Természetesen: máris jönnek a csillapítók, akik óva intenek tőle és akik magyarázzák, hogy mindezt csak a háború rendkívüli szüksége hozza magával és vissza fog megint minden tért a régi korlátok közé, mihelyt elmúlt a közös veszély. Mindezt magunk is valószínűnek tartjuk. De bizonyos, hogy sok minden meg fog maradni a háború szocializmusából és még bizonyosabb, hogy az eszme, amely egyszer már a valóságban is formát öltött, sokkal nagyobb erővel fog akarni ismét megvalósulni, mint eddigelé.

Az államról való felfogás és az állam hivatásának értelme rohamosan kezd most már átalakulni. Még az olyan alaposan felkészült liberalista, mint amilyen gróf Tisza István, se képes már régi elveinek bázisán megállani. Még néhány év előtt is olyan nézeteket hangoztatott, pl. a munkásbiztosítás ügyében, amely megfelelt a régi liberalizmus álláspontjának. De a valóságban meg kellett győződnie felőle, hogy az élet erősebb, mint a nemzetgazdaságpolitikai és társadalompolitikai elvek és hogy az idők kerekeit visszaforgatni nem lehet.

A magyar politikai küzdelmek és publicisztika teljesen elvadult stílusa szerint szokva vagyunk hozzá, hogy aki a nézetünket nem osztja, az nem csupán tévelygő, hanem egyenesen gazember és garasos érdekeinek harcosa, vagy mások érdekeinek garasokkal megvásárolt bérence. Ilyennek van feltüntetve előttünk minden olyan politikus vagy publicista is, aki elvi elensége az államszocializmusnak, és a liberalizmusnak divatból éppen kifelé menő és részben már divatjamúlt ideológiáját vallja magáénak. Nincsen még nálunk nagy múltja az elvek tudományos küzdelmének, akik ezen a téren harcolnak, azokat még nagyon is fiatalos tűz hevíti, vagy az öregje még nagyon is hozzá van szokva a fütykösökkel, rágalmakkal és egyéb hasonló korteszkeszközökkel operáló harcmodorhoz: szinte alig hall az ember

egyéb eszmecserét, mint az olyant, amelyben az egyik a kannállal evett csalhatatlan tudományosság gögijével szólja le, vagy rágalmaikkal dorongolja agyon vagy teljesen idegen területről vett személyes invektívákkal csepuí le a másikat.

Pedig nem is olyan rossz társaságban van az, aki az egész szociálpolitikának nem tulajdonítja azt a jelentőséget, amelyet a modern államokban tulajdonítanak neki. A szociálpolitikát elvileg perhorreskáló liberalizmus, a laissez fair alapon álló kormányzat ragyogó elméket és jóhiszeműség tekintetében isteni magasságban álló férfiakat vallott híveinek és hirdetőinek, akiket munkájukban semmi egyéb nem irányított, mint az, hogy a szociálpolitika nélküli kormányzattól várták az emberiség minél tökéletesebb boldogulását éppen úgy, mint ahogyan ma a szociálpolitikától és államszocializmustól várjuk ezt az üdvösséget.

Az államnak szociálpolitikai felfogása egészen újszerű. Nem mintha bizonyos, a szociálpolitikai feladatokhoz többé-kevésbbé hasonló feladatok teljesítése teljesen idegen lett volna az államtól, hiszen részben elkerülhetetlenek az ilyen teendők, mihelyt állami szervezet létesül valahol. De hogy az állam hovatovább per excellenciam szociálpolitikai intézményként kezd az emberek felfogásában szerepelni: ez a legújabb idők produktuma.

Mi az állam egyáltalában és mi a feladata? Erre a kérdésre végérvényes feleletet nem adott még senki. Plató szerint az állam egy organizmus: ember nagyban, mint ahogy az ember állam kicsinyben. Nincs tökéletes ember és nem lehet tökéletes állam. És e tekintetben Plátónak sokkal nagyobb megfigyelési terrénium állott rendelkezésére abban az államtömegben, amely a görög világban tenyészett. A görögök egyik legalaposabb ismerője, Schwarcz Gyula, ezernél többre teszi a görög államcskák számát, amelyeknek állapotáról a sokat utazott és a szellemi központban élő Plátónak többé-kevésbbé alapos információja lehetett. Ha pedig organizmus az állam, akkor természetesen «ön-célú», amelynek semmi egyéb feladata nincsen, mint a saját céljainak a megvalósítása.

Plató e cél megvalósítására maga eszelt ki egy ideális államot. Nem akarjuk itt reprodukálni a plátói állam szervezetét, tudjuk, hogy azt a filozófusok kormányozták, mint első rendbeliek és a harcosok védték meg: a második rend. Hogy ezek csak feladatuknak élhessenek, valakinek dolgoznia is kellett. Ezek már nem érdekelték Platót: ezeknek politikai szerep, védelem és jog nem jutott osztályrészül. De ha a felső rend szociálpoli-

tikája is szociálpolitikának mondható, úgy Plató államában a szociálpolitika teljes volt, mert ezeket a rendeket teljesen az állam tartotta el és pedig nem egyénenként a teljesített egyéni szolgálat ellenében, mint ma a hivatalnokot, vagy katonát, hanem rendenként a rend szolgálata ellenében, tekintet nélkül arra, hogy az egyén mennyit volt képes teljesíteni ezekből a feladatokból, vagy mennyi jutott rá belőlük.

Spinoza mint hatalmi viszonyt fogja fel az államot. Rousseau, mint jogviszonyt. Még a leghatalmasabb despota uralma se alapszik kizárólag hatalmon – mondja – ezen az alapon egy napig se állhatna fenn. Laband állama személyiség, de nem az organizmus értelmében, hanem a jogi személyiség értelmében: személyiség, amelynek jogai és kötelességei vannak.

A történelmi fejlődés mindezekkel a teóriákkal keveset törődött, hanem haladt a maga útján és az állam teendőit mindig az szabta meg, hogy milyen egyéniség volt az uralkodó, – hívták légyen királynak, vezérnek vagy bárminek, – milyenek voltak az uralkodók és milyenek voltak az adott viszonyok. Akár ismerte a szociálpolitikai felfogást, mint doktrínát Mózes, akár nem, annyi bizonyos, hogy a mózesi törvények különféle szociálpolitikai intézkedéseket írnak elő és akár tudatában volt Nagy Péter az állami mindenhatóság doktrínájának, akár nem: a hajóácságtól kezdve a lelki üdvösségig mindent a saját belátása szerint szolgáltatott azoknak, akik fölött uralkodott. A modern állam legfinomabb meliorizáló teendőit minden doktrína nélkül, tisztára a saját intuíciájából teljesítette Turgot Franciaországban és Stein Poroszországban, olyan megdöbbentően fényes eredménnyel, amelyet ma is csak bámulni lehet.

Amíg azonban mindezek a tüneményei a régmúlt századoknak a sötétségben ragyogó fényességek voltak csupán, a 18-ik század végén az afklárista irodalom nyomán eljött az emberiség igazi nappalának a virradása. Első derengése a felvilágosodott abszolutizmus, amely atyailag akart gondoskodni a népről. «Mindent a népért, semmit a néppel» ez volt a jelszó, amely Nagy Frigyes, Mária Terézia, II. József uralkodását irányította. Es a szerves szociálpolitikának ezek az idők voltak a kezdetei. Csakhogy a világ kezdett már akkor gőzerővel haladni. Jött a francia forradalom, a napóleoni háborúk, jött a gőzgép, a vasút, a Sturm és Drang. Nem kérdezte többé senki, hogy jó-e az atyai gondoskodás, mert a gondoskodás fogalma össze volt kötve az abszolutizmussal, amely gyűlöletessé vált. Minden feket,

minden gyámságot, minden korlátot összetörve akart látni a gözzel dolgozó ember és csakhamar megszülettek ezeknek a vágyaknak a lánglelkű írói és bölcselei: Smith, Mill, Spencer, Ricardo, Sismondi stb., stb. Szabad verseny, szabad szerződés, szabad kizsákmányolás, sőt volt olyan időszak, amikor a teljesen szabad uzsora volt ennek a felfogásnak a terméke és elfajzása. A kapzsiságnak minden védelem nélkül kiszolgáltatott vagyontalanok borzadályos, soha sem látott nyomora szakadt a világra: 9-10 éves gyermekek, akik napi 16 órát dolgoztak, nők és tegnap szült anyák barominak se mondható, mert semmiféle állat által el nem viselhető munkát végeztek az életük legnagyobb mélyre való tetetésére se elegendő bérért. «A tanoncok ágyainak nem szabad kihűlni» – ez volt a munkarend vezérszava. Az angol világipar ezen a talajon nőtt nagygyá és ebből a talajból nőtt ki a szocializmus és a szociálpolitika.

A kettő korántsem azonos. Akik szociálpolitikát szűkkelésből! vagy nem tiszteletreméltó egyéb okból nem akartak csinálni, azok szerették a kettőt egy kalap alá vonni, hogy a szocializmus ellen megnyilvánuló ellenszenvet átvigyük a szociálpolitikára is. Viszont a szocialisták is érthető módon szívesen tévesztették össze a kettőt, mihelyt a szociálpolitika sikerei nyilvánvalóak voltak.

Eredetileg azonban nem így volt. Marx minden volt, csak nem szociálpolitikus és a marxizmus mindenre számított, csak a szociálpolitikára nem. Sőt ellenkezőleg: a szociálpolitika tökéletes gátja annak a fejlődésnek, amelyet Marx szem előtt tartott rendszerének megrajzolásánál. Folyton növekvő nyomor, Verelendung: ez a marxista koncepció alapja. Az egyik oldalon egyre többen és többen zuhannak alá a proletariátus mélységeibe, egyre nagyobb az ipari tartaléksereg, egyre több munkás szalad egy-egy munkaadó után és egyre jobban lefelé nyomatnak ennek folytán a munkabérek, tehát egyre nagyobb lesz a nyomorúság. A másik oldalon pedig egyre kevesebb kezekbe egyre nagyobb vagyonok halmozódnak fel, míg végre egyetlen lökéssel átmege az egész termelési tőke a kevesek kezéből az összesség kezébe és megvalósul a kommunizmus.

Mindennek egyetlen igazán hatékony akadálya van: a szociálpolitika. Az állam korlátozó beavatkozása, amelynél fogva a munka nélkül maradó munkás nem kénytelen oly módon segíteni magán, hogy lenyomja a munkában állók munkabérét. Az öreg és rokkant munkás se kénytelen az éhbér alatt mélyen álló

díjazásért dolgozni azért, hogy meg ne haljon éhen. Akinek momentán nem akad munkája, az sincs arra kényszerítve, hogy egyelőre minden áron vállaljon munkát. Nem lehet pedig mindezt oly módon se kijátszani, hogy ellensúlyozzuk a munkabéreknél való szabályozottságot a munkaidő hosszabbá tételével. Mindennek elejét veszi az állam szociálpolitikája, amely már van és amely még lesz, az állami rendelkezés, amely biztosításra kötelezi a munkást betegség ellen, baleset ellen, munkátlanság ellen; amely eltiltja a gyermekmunkát és a nőknek olyan munkaszakmákban való foglalkoztatását, ahol nőiségük és női hivatásuk teljesítése veszélyeztetve van, amely eltiltja a mérges anyagokkal való munkát vagy megfelelő óvrendszabályok betartásához köti, amely a teherben lévő és a szülő nőt a szükséges oltalomban részesíti, amely szabályozza a pihenőnapokat, előírja a munkaidő tartamát, megállapítja a minimális munkabért, a társadalom összes lehetőségei szerint biztosítja a munkásnak a munkát és amennyiben ez teljesen lehetetlen, ha a munkás mégis munka nélkül marad, úgy biztosítja neki azt a minimális összeget munka nélkül is, amely szükséges az élet fentartásához és ugyanezt biztosítja annak is, aki rokkanttá vált, vagy aki a munkából kiöregedett. Ez az a politika, amely nemcsak óhajtja, hanem gondoskodik róla, hogy a munkásnak megfelelő lakása, betegségében gyógyszere legyen, amely intézményeket létesít, hogy a munkásszülők gyermekei ne keserüljék azt meg, hogy szüleik a napot munkában töltik: egyszóval, amely nem elégszik meg azzal, hogy ábrándokat rajzol magának egy minden tekintetben kívánatos állampolgári viselkedésről és életmódról, hanem maga teremti meg az ilyenek a lehetőségeit, amelyeket a társadalom érésének a lassúsága évszázadok múltán se tudna létrehozni és amely úgyszólván kényszeríti az embereket a kívánatos életmódra. Nem az a jelmondata, ami a liberalizmusé volt: «tegyétek, vagy ha nem: viseljétek a következményeit!», hanem: «tegyétek, vagy ha nem: kényszerítlek rá benneteket!».

Ennek a gondoskodásnak a kezdetei az abszolutizmusba nyúlnak vissza és az abszolutizmust megdöntő forradalom szülte meg azt a liberalizmust, amely az erők szabad játékát akarta a világot kormányzó hatalommá megtenni, kiindulva abból a felfogásból, hogy a küzdelmek szabad lefolyása mindig a legjobb egyensúlyállapotot hozza létre. Ez a felfogás tiltakozott mindenféle szociálpolitika ellen. Azt hirdette, hogy az államnak nem lehet más szerepe, mint a jogot őrizni. Mindenki teljesen sza-

badon fejtheti ki mindenféle erőit mindaddig, amíg másnak a jogkörét nem csorbítja. És e fölött örökös az állam. Hogy tehát valami állami feladat-e, vagy sem, azt nagyon könnyű eldönteni. Csak azt kell nézni, hogy megakadályozunk-e vele valami jogtalanságot, vagy sem. Jogtalanság alatt azonban nem valami messzemenő közvetett jogtalanságot kell érteni, hanem közvetlen jogellenességeket.

Ez volt a laissez faire kormányzati elv szülőanyja: ez a fel fogás. És hogy csodákat művelt a világgal, annak a megítéléséhez elég körülnéznünk. Mindaz a csodálatos, tüneményes, káprázatos dolog, ami bennünket körülvesz: ennek a munkaerővel, emberhússal, embervérrel, emberkönnnyel szabadon gazdálkodó liberalizmusnak a terméke. Száz év alatt többet produkált, mint az elmúlt összes évezredek.

És az államok mégse nézhették tétlenül az erőseknek ezt a féktelen uralmát a gyengék felett. Mert lehetetlen volt tétlenül nézniük. Nem akarjuk itt most annak az okait fejtegetni, hogy mi vitte rá az államokat a beavatkozásra már akkor, amikor még tele szájjal hirdette mindenki a liberalizmust: denique, vissza kellett térni a felvilágosodott abszolutizmus hagyományaihoz és védelembe kellett venni a munkástömeget.

A liberalizmus nem egykönnyen nyugodott ebbe bele. Még ma is gyakran hallunk ellenvetéseket, hát még akkor, amikor a beavatkozás réstűtést jelentett a doktrínákon. A filozófia történelmének egyik legnagyobb alakja: Herbert Spencer, valóságos apológiáját írta meg a be nem avatkozás elvének az Igazságosságról írott és a «The Man versus the State» című munkáiban. A Darwinizmus tételeire való hivatkozással az emberiség veszedelmének látta és hirdette a gyengéknek védelembevételét. A gyengéket gyengeségük következményei ellen védelmezni annyit jelent, mint a gyengéket tenyésztani az erősebbek rovására, a minék a természet bármely területén meg kell magát boszulnia. Az ilyen védelem nem ér semmit, mert csak ideig-óráig tartó eredményeket biztosít azoknak, akiket oltalmaz, avagy pedig teljesen kiirtja az erőseket, amikor azután a következő erősségi fokozatban állóak lesznek a legerősebbek, megint ezek ellen kell védelmezni a gyengéket és így tovább mindaddig, amíg a faj teljesen leromlik. Végezze el az ilyen gyengevédelmet minden társadalom a maga lelkiismerete és belátása szerint, de ne avatkozzék bele az állam a maga kényszerítő erejével.

Hogy voltak olyanok, akik még messzebb mentek ezen a

téren, erre nézve elég Nietzsche-re hivatkoznunk, aki egyenesen intézményszerűen akarta a hatalmas hatalmát a gyenge fölött biztosítani. Az ő Übermensché féktelen ura a világnak, a többi csak arra való, hogy néki szolgáljon.

Ámde mindez hiábavaló volt. Spencer tételei és a liberalizmus felfogása keresztül-kesül lettek luktatva. Gyermekjáték volt azokat megdönteni, míhelyt a másik oldaláról nézte az ember a dolgokat. Sőt könnyű szerrel ki lehetett mutatni, hogy az államszocializmus édes gyermeke a liberalizmusnak. «Azt mondod, hogy az állam csak arra ügyeljen, hogy más a szabadságával az én szabadságkörömbé be ne törjön? Jó. Nézzünk tehát ebből a szempontból egy igen egyszerű kérdést: a vasárnapi munkaszünet kérdését. Az csak már igazán mindenkinek a legszemélyesebb joga, hogy ha akar, vasárnap is dolgozhassék. Ugyebár? óh, de mennyire nem igaz ez! Azok, akik vasárnap dolgoznak, akik vasárnap nyitva tartják üzleteiket, akár akarják, akár nem, a legnagyobb kényszerítő erővel készítetnek engem hasonló eljárásra, mert ha nem utánozom őket, úgy existenciám van fenyegetve.» Es valóban, olyan meggyőződésű liberalista, mint Mill, kénytelen volt a vasárnapi munkaszünet törvényes parancsa mellett emelni fel a szavát. Ugyancsak ő volt kénytelen az elveit megtagadni akkor is, amikor arról volt szó, hogy a szeszes italok fogyasztásának a szabályozása állami feladat-e vagy sem. Szintén könnyen belátható dolog, hogy nemcsak a saját javaival rendelkezik az, aki a keresetét elissza és aki az alkohol mérgeivel generációkat tesz tönkre. Így tovább haladva, alig van olyan emberi tevékenység, amely kizárólag a saját ügye volna az embernek és végül eljutunk egészen odáig, ahol már olyan fel-fogás uralkodik, hogy az se mindegy mások szempontjából, vájjon okos dolgokat irkálók-e én, vagy veszedelmes badarságokat, amelyek ezer és ezer ember lelkét mérgezik meg és ezer és ezer embert készítetnek olyan magatartásra, amelynek úgy ők maguk, mint hozzátartozóik csak a kárát láthatják. De amikor már idáig jut a dolog, akkor *megint* megindul az ellenkező áramlat és így leng az inga jobbról-balra és balról-jobbra folytonosan, így szabályozódik minden egészséges társadalomban az élet, ami nagy vonásokban ismét a liberalizmus álláspontját juttatja érvényre.

Csak az életbe kellett kivinni vagy csak az életben kellett hatásaiban megfigyelni Spencer álláspontját, hogy abszurd volta szembetűnjön. «Őn azt véli, – írta néki Laveley – hogy az

államban abból kell állania az igazságosságnak, hogy a Darwin féle törvények szabad érvényesülése értelmében az életrevalóbbnak fenmaradását biztosítsa. De a társadalom egész szervezete nem ellenkezik-e azokkal a törvényekkel, amelyeket Ön üdvöseknek tart? Valamely nagy név örököse élvezni fogja a gazdagságát, ha idomtalan, hibás növésű volna is; de ha egy Herkules vagy Apolló el akarja tőle venni aranyait vagy a feleségét, hogy fajunkat tökéletesítse: vérpadra viszik.»

Ez igazán kristálytisza abszurditás, de Spencer azért nem látta be soha és amikor nap-nap után látnia kellett, hogy a haladás iránya nem az ő felfogása szerint való: kétségbeesett. «Gonosz vihar pusztít a világon – írja egy barátjának öreg korában –: a szocializmus elkerülhetetlen! Ez lesz a legnagyobb szerencsétlenség, amelyet a világ valaha ismert.»

Mi már tudjuk és látjuk: a szociálpolitikából nem lett szocializmus és alig változtatott mást a termelési renden és a világ berendezésén, mint hogy irtóztos szenvedéseket és nyomorúságokat vett le az emberekről, akiknek ezzel éppen azt a munkát tette könnyebbé, amelyre az industrializmus bázisra van.

Pedig Spencer és a liberálisok meggondolása nem üres agyrém és nem is gyermekes ellenkezés. Nagyon is alapos aggály lehet az, hogy akinek a vállairól leveszik a gondokat, az előrelátás kötelességét, a következmények súlyától való félelmet: annak lerombolták a felelősségérzetét és ez a rombolás végveszedelembe döntheti a társadalmat. Alig néhány évtizedes és még nagyon is szűkkörű a szociálpolitika és máris hallunk többé-kevésbé komoly hangokat: Die unerwünschten Folgen der Socialpolitik! Óva intenek a gyengeségtől, a szentimentalizmustól, amely túlon túl dédelgeti a gyengéket, betegeket, nyomorékokat és megkönynyíti fajtájuk fenmaradását. Ez a háború azonban iszonyú erővel sújtotta le ezeket az aggodalmakat. A legfejlettebb szociálpolitika országának, Németországnak a katonái mutatják fel a legnagyobb eredményt. Annyit mindenesetre bizonyít ez, hogy ezidőszert semmiféle alapja az utóbbi időben oly szaporán jelentkező aggodalmaknak nincsen.

A gazdasági verseny szempontjából is sok aggály merült fel a szociálpolitika ellen. Ez se bizonyult alaposnak. Egyszerűen azért, mert semmiféle kultúrállam nem tud huzamosan visszamaradni a másik állam szociálpolitikájá mögött.

A legfontosabb aggodalomeloztó tényező azonban: az örök

emberi relativitás. Az bizonyos, hogy ha tegnap valaki évi 600 korona jövedelmű ember volt és ennek az embernek egyszerre, minden munka nélkül, biztosít valaki 600 vagy 500 korona járadékot: úgy ez az ember főnyeréményszerű előnyökhöz jut. De aki hosszú esztendőkön át vagy generációkon át 3000 koronás életmódhoz szokott hozzá és ennek megfelelő lelkületre tett szert, ennek a 600 koronás járadékba visszazuhanni éppen olyan esés, mint azelőtt a semmibe. Ez az állapot többé nem lesz előtte olyan kívánatos, hogy emiatt felelősségét önmagával és családjával szemben negligálja. De ettől eltekintve is, a legközkeletűbb igazság, amit mindenki száz példával tud bebizonyítani, hogy a jobb módban élő, az élet minden vihara ellen jobban védett ember komolyabban veszi az életet és az élet felelősségét, mint a teljesen védetlen proletár.

És amikor azt is belátták az emberek a tapasztalat alapján, hogy a nemzetgazdaságnak és az egyéni gazdaságoknak, gyáraknak, iparágaknak nem ártott, hanem inkább használt a szociálpolitika: akkor mindenkit megragadott a gondolata, megragadta a konzervatív pártokat is majdnem akkora erővel, mint magát a munkásságot. És ma már minden párttól függetlenül, a saját eleven erejénél fogva rohan előre a szociálpolitika, ismételjük, egészen odáig, hogy Németországban már az államszocializmus tökéletességéről, a megvalósított utópiákról kezdenek beszélni az emberek.

Ennek a konzekvenciái azonban a másik oldalon is kell, hogy mutatkozzanak. A szociálpolitikát csináló állammal szemben nem lehet a viselkedés ugyanaz, mint amely belegyökerezett az emberekbe akkor, amikor az államról az volt a felfogás, hogy *Fhomme sans conscience*: ember lelkiismeret nélkül. Ember, aki kíméletlenül elveszi tőlem, amire szüksége van és nem törődik velem, hogy marad-e még annyim, hogy éhen ne haljak. Ember, aki észre se vesz, amikor szenvedek, amikor bajban vagyok, akivel úgyszólván nem találkozom soha máskor, csak akkor amikor mint igénylő, vagy mint megtorló hatalom jön ellenem. Ez az állam az, amelytől megtanultunk reszketni és amelyet legjobb esetben, mint egy legyőzhetetlen hatalmú és telhetetlen bendőjű Minotauruszt félünk és tisztelünk. Egészen érthető, hogy közönyösek, sőt majdnem ellenségesek voltunk vele szemben.

A szociálpolitikát űző állammal szemben azonban másnak

kell lennünk magunknak is és magának az államnak kell gondoskodnia arról, hogy megtanuljuk őt ismerni. Az állam úgyszólván semmi gondot se fordított eddigé az állampolgári nevelésre. Az állam óriási áldozatokkal mindenféle iskolákat tart fenn, amelyben sok mindenfélére és közöttük sok mindenféle haszontalanságra tanítja meg az ifjúságot. De sem ebben a korban, sem később, senkit se tanít meg annak az államnak az ismeretére, amely hovatovább a Gondviselés szerepét tölti be a népek életében. A legkülönbébb módon csepegteti a gyermekek szívébe a hazaszeretetet, de abszolúte nem tanít meg senkit az állam szeretetére. Ennek a következménye azután, hogy az emberek gondolkozásában egyik generációról a másikra száll az államnak az a képze, amikor az állam nem volt a nagy tömegre nézve egyéb, mint a társadalom hatalmasainak a végrehajtó szerve. Osztályállam! Tegnap ez még közkeletű és tudományos színezetű fogalom volt az államra egyáltalán. De máris látnivaló, hogy holnap holnapután ez a hosszú évtizedeken keresztül milliószer és milliószer használt és óriási agitacionális erejű szó a multak emléktárába fog kerülni. Németországban talán leg hamarabb és utána a többiekben. Németországban máris vannak réges-régen levizsgázott szociáldemokraták, akik immár fennen hangoztatják, hogy az osztályállam a multaké, az állam minden osztály fölött állónak bizonyult a háború napjaiban és semmi aggodalom a tekintetben nincsen, hogy a háború után erről a magas piederstőljáról nem fog leszállani.

Nálunk, – sajna, – nem lehet senki olyan merész, hogy ezt így meg merje állapítani. A magyar állam sok tekintetben gyengének bizonyult ott, ahol legnagyobb szükség lett volna az erejére. Bizonyos, hogy ebben a polgárságnak, a társadalomnak is része van, amely szintén nem képes akkora ellenálló erő kifejtésére, mint Németországban. De sok jószándékot és sok akarást lehetett látnunk azért a mi államhatalmunk részéről is és bizonyos, hogy több hozzáértéssel és az illetékes közegek nagyobb energiájával a siker is sokkal több lett volna. Ne feledjük, hogy a relativitás itt is érvényesül. Németországban a háború szociálpolitikájának bámulatos teljesítményei mellett is hallottunk nagyon sok panaszt. Hogy az ottani nívó, eredmény és panasz helyes arányban van-e a magyarországi nívóval, eredménnyel és panasszal, ennek a megállapításához sok mindenféle mérésre volna szükség. Valószínűleg a mi rovásunkra ütne ki még így arányo-

sítva is az összehasonlítás. De ne feledjük azt se, hogy az ilyen dologban a fejlődés négyzetével egyenlő arányban emelkedik az eredmény.

Amit megállapítani akartunk, az csupán annyi, hogy engednie kell annak a ridegségnek, amellyel állampolgár és állam állottak egymással szemben. Véget kell vetni annak az abszurditásnak, hogy közönyösek, sőt ellenséges indulattal legyünk az-
zal az államinál szemben, amelynek minden legkisebb életnyilvánulása valamennyiünk sorsát befolyásolja, amelynek fejlődése mindannyiunk boldogulásának a lehetőségét javítja és amely látható megtestesülése mindannak, amit eddigelé a haza fogalmával jelöltek. Az otthon: a fogalom, a szülői ház: ennek a realizálása. A haza: a fogalom és az állam: ennek a kézzelfogható megvalósítása. A szociálpolitikát űző állam polgára már nem csupán egy *societas leoninát*, hanem egy *reá* nézve nagyon is kedvező szerződési viszonyt jelöl meg, amikor azt mondja: *civis sum!*...

Dr. V. M.: A munka elértéktelenedése Németországban és nálunk.

A szervezett munkásság küzdelmeinek évtizedek óta a munkásosztály életszínvonalának a javítása alkotja egyik főcélját. E küzdelemben főszervei a szakszervezetek voltak, amelyek a szintén egyre erősebben szervezkedő vállalkozókkal elkeseredett küzdelmeket folytattak a munkabérek emelése végett. A dolgozó osztályok helyzete nagyrészt ezen küzdelmek eredményeképpen az utolsó évtizedekben tagadhatatlanul javult, jóllehet az életszínvonal emelkedése a munkabérek emelkedésével nem tartott lépést – különösen az utolsó tizenöt évben, amikor az életszínvonal ezen emelkedése már nem bizonyítható be olyan könnyen, sőt egyes statisztikusok szerint egyáltalában nem is konstatálható. Itt ugyanis közbelépett a huszadik század egyik legfontosabb gazdasági és szociális problémája: t. i. a főbb életszükségleti cikkek árának folytonosan ható emelkedése – *a drágaság*. Biztos egzisztenciáról természetesen még az ipari munkásság aránylag jól megfizetett részénél sem lehetett szó. Ha a munkás a háború előtti keresetéből jól is lakhatott és a családját is biztosíthatta az éhezés ellen, a bevételei mégsem voltak elegendők ahhoz, hogy a munkásháztartásban felmerülő összes szükségletek fedezését lehetővé tegyék. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a háború e tekintetben rohamos és hatalmas visszaesést jelentett. Hisz a háború okozta drágulás a pénz és ezzel együtt a munkabér értékét is roppant mértékben csökkentette és így a munkásság szervezeteinek a dolgozó osztályok életszínvonalának az emelése terén évtizedek alatt elért eredményeit egy csapásra megsemmisítette.

Szociális szempontból minimális munkabér gyanánt az a munkabér koncedálható, amely a munkás részére lehetővé teszi a munkára fordított energia pótlását és új munkaerők felnevelését. Ez más szóval azt jelenti, hogy a munkabérnek elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy a munkás abból a saját maga és

a családja részére az erő és egészség fenntartásához szükséges életszükségleti és egyéb árucikkeket beszerezhesse, gyermekeit felnevelhesse, az állam és a község iránti kötelezettségeinek eleget tudjon tenni és a mai kor felfogása szerint nélkülözhetetlen szellemi szórakozásokban és élvezetekben részesülhessen. Ha a munkabér ezt a színvonalat el nem éri, akkor abból elsősorban magára a munkásságra haramiának bajok, de ez az állapot közvetve a munkaadók érdekeivel is ellenkezik, mert ezeknek sincs hasznuk a munkabér olyan színvonalából, amely a munkásságot tartósan hiányos táplálkozásra és szellemi és testi elkorcsosodásra kényszeríti – minthogy ez a munka intenzitásának és a munkaerő értékesíthetésének a rovására megy.

Hogy milyen magas ez az ilyen értelemben vett szociális munkabérminimum, arra nézve a munkások és munkaadók felfogása – az élelmiszerek árának a folytonos változásától és hullámzásától eltekintve is – eltér egymástól. Mégis vannak bizonyos támpontjaink arra nézve, hogy mi szükséges egy ember életének fenntartásához. Így pl. a porosz állam 1910-ben az egy fogoly eltartásához szükséges napi összeget 80 pfennigről 1 márkára emelte, vagyis a porosz állam 1910-ben 1 márkában látta azt a minimumot, amely egy fogoly eltartásához szükséges. De a foglyokat tudvalevőleg nem úgy táplálják, mint ahogyan a munkásoknak kell táplálkozni, ha a munkaképességét teljes mértékben meg akarja óvni, eltekintve attól, hogy a börtönigazgatóságok, amelyek az élelmiszereket nagyban szerzik be, jelentékenyen többet vehetnek egy márkáért, mint amennyit az egyes munkás ugyanezért az összegért vásárolhat. Jobb támpontot nyújthat a német haditengerészek ellátására fordított élelmiszermennyiség, amelyet a tudományban gyakran használtak számítási alap gyanánt. Eszerint a német haditengerészek henteinkint a következő mennyiségű táplálószerekre van szüksége:

800 gramm	---	---	marhahús	3000 gramm	---	---	burgonya
750	”	---	disznóhús	5250	”	---	kenyér
800	”	---	bárányhús	455	”	---	vaj
150	”	---	ríz	340	”	---	cukor
300	”	---	bab	106	”	---	só
300	”	---	borsó	105	”	---	kávé
500	”	---	buzaliszt	21	”	---	tea
200 gramm	---	---	aszalt szilva	0·11 liter	---	---	ecet

Ezen élelmiszermennyiségek háromszorosát szokták tudvalevőleg egy család megélhetéséhez szükséges mennyiségnek te-

kinteni, még pedig egy férfiből, nőből és két gyermekből álló átlagos család alapvetelével. Ebből a mennyiségből mily részt volt képes a munkás a háború előtti munkabérekkel fedezni és mekkora részt tud mostan? Erre a kérdésre, amely a munkacélok elértéktelenedése mértékének a megállapításához – ha nem is exakt, – legalább megközelítő pontosságú támpontul szolgálhat, felelet csupán statisztikai felvételek segítségével adható. Ilyen irányban Németországban már történtek is kísérletek, nevezetesen többek között a Deutscher Bauarbeiterverband részéről. Ez a szövetség 142 nagy és közép nagyságú városban, amelyekben fiókjai működnek, megállapította tagjainak 1914. július és 1915. június havi munkabérét és ezeket összehasonlította az illető helyeken fennálló élelmiszerárakkal (a Calwer-féle «Monatliche Übersichten über Lebensmittelpreise» alapján). Az eredmény, amelyhez ily módon jutott, a következő: A 142 helységben egy négy tagból álló család élelmiszerek szükséglete az említett haditengerész-standardot alapul véve 1914. július havában átlag 25.33 márkába, 1915. június havában átlag 37.36 márkába került. Az emelkedés 12.03 márka, vagyis 47.5%.

A német építőmunkásszövetség statisztikai felvétele az építőmunkások háztartásairól készített számítások alapján feltételezi, hogy az építőmunkás heti jövedelmének kb. 50%-át költi élelmi és élvezeti cikkekre. A munkabér többi részét házbérre, ruhára, adóra stb. fordítja. Ez körülbelül megfelel azoknak az eredményeknek, amelyekhez más szövetségek (így a fém munkásszövetség) valamint a császári stat. hivatal 1907-ből eredő munkásháztartási statisztikai felvételei vezettek, aminél fogva ez a szám – t. i. 50o/0 – kiindulópont gyanánt elfogadható. Ha ennek alapján az adatokat összehasonlítjuk, kiténik, hogy a kőművesek átlagos nyári hetibérének a feléből a standard élelmiszermennyiségnek csupán 68.3%-át tudták már 1914. júniusában is megvenni, vagyis 31.7%-al kevesebbet, mint amennyi szükséges. 1914. júliusban a kőműves fél heti munkabére a 142 helység átlagában 17.29 márkára rúgott; 1915. június havában ez a bér 17.64 márkára emelkedett, az emelkedés 35 pfennig, vagyis 2%. Ezzel szemben az élelmiszerárak ugyan ezen időszakban oly mértékben emelkedtek, hogy a kőműves a csekély béremelkedés ellenére a *standard-élelmiszermennyiségből félheti munkabéréért már csak átlag 47.2%-ot tudott megvenni, vagyis 21.1%-kal kevesebbet, mint a háború előtt. Amíg a kőműves munkabére ugyanis egy év alatt mindössze 2% -kal nőtt,*

*addig a háború előtti tél munkabéréért vásárolható élelmiszer-
mennyiségek ára 47.6%-kal emelkedett.*

Még kedvezőtlenebbül alakultak az építősegédmunkások viszonyai. Az ő munkabérük általában olyan alacsony, hogy az élelmiszerekre fordított kiadásai tekintetében nem lehet a nyári hetibérük felét alapul venni. A német építőmunkásszövetség abból a feltevésből indul ki, hogy a segédmunkásoknak ugyanannyit kell kiadniuk élelmiszerekre, mint a kőműveseknek, vagyis 1914. júliusában 17.29 márkát. Ez a kőműves teljes nyári hetibérének – mint tudjuk – a felét tette ki, a segédmunkás heti munkabérének azonban, amely átlag 27.67 márkára rúgott, 62.3%-át. Időközben, illetőleg ez évi június haváig, a standard-élelmiszer mennyiség ára 37.36 márkára emelkedett. Minthogy a segédmunkások bére ugyanezen idő alatt mindössze 84 pfenniggel nőtt, illetőleg 28.60 márkára emelkedett, az ő *egész heti munkabérük* is jóval alatta marad annak az összegnek, amellyel egy a haditengerészekkel azonos mértékű táplálkozáshoz szükséges élelmiszer mennyiségeket a maguk és családjuk részére megszerezhetnék. És ha csupán azon élelmiszer mennyiségeket fogyasztják is, mint a kőművesek, a táplálkozás akkor is 89.2%-át emésztí fel egész nyári munkabérüknek, vagyis az összes többi kiadásokra – lakbérre, ruházatra, cipőre, adóra stb. – összesen 10.8% marad meg a munkabéréből.*

Az eddig kifejtettekben kellőképpen kitűnik, hogy a német építőipari munkásság életszínvonala a háború első évében jelentékeny mértékben megromlott, a munkabér és a munkaerő ezen iparágban fokozatosan elértéktelenedett. De vajjon lehet-e ebből a körülményből messzebbmenő következtetéseket levonni. Hisz a német építőipari munkásság helyzetével nem azért foglalkoztunk, mintha ez valami standard iparág volna, hanem csupán azért, mert ezen iparágban a munkabér elértéktelenedésének a mértékére nézve, elég pontos számítások készültek.

Ha mégis messzebbmenő következtetéseket fűzünk a fenti számítások eredményeihez, ezt a következő alapon tesszük. A német építőipari munkapiac körülbelül a középen áll a «Hochkonjunkturral» dolgozó és a majdnem teljesen megbénult tevékenységű iparágak közt. Bizonyos, hogy a háború az építőipar

* Az eddig ismertett németországi adatokat A. Ellingernek egy a »Korrespondenzblatt der Gen.-Komm. der Gewerkschaften» ez évi nov. 27-iki számában megjelent értekezéséből vettem át, amely azonban nem törekszik ezen adatokból tudományos alapon következtetéseket vonni

foglalkoztatására megszorítólag hatott, de azért a magánépítkezések nem szűntek meg teljesen, a középítkezések sok helyen jórészen tovább folytak és helyenkint és időnkint, így éppen idén tavasszal és nyáron, amikor az alapul vett statisztikai felvétel készült – pl. Kelet-Poroszország újjáépítése folytán az építőipar intenzív tevékenysége vált szükségessé. De ettől eltekintve, bármennyire visszafejlődött is a termelés, illetőleg az ipar tevékenysége, annyi bizonyos, hogy mégsem történt olyan mértékben, hogy az építőipari munkapiacon a munkakereslet és a munkakínálat aránya tekintetében a munkások hátrányára való lényeges eltolódást idézett volna elő. Hogy ez mennyire nem következett be, az a legjobban kitűnik abból a körülményből, hogy a német építőipar központi orgánuma, a Leipzigben megjelenő *«Baumaterialien-Markt»* a nyáron nagymérvű munkás – hiányról panaszkodott. A pénzben kifejezett munkabérek veszteglő irányzata, amely a munkásság életszínvonalának a jelentékeny sülyedésére vezetett, nem tekinthető tehát speciálisan kedvezőtlen építőipari viszonyok folyamatának. Vannak iparágak, amelyekben a munkapiac kedvezőbben alakult, mint az építőiparban, amelyek ugyanis magas konjunktúrával dolgoznak. De könnyen ki lehet mutatni, hogy az iparágak nagy része nem tartozik ebbe a kategóriába, és így minden jogunk megvan azon – egyébként a tapasztalati tények által is erősített – feltevésre, hogy a német ipari munkásság *átlagos* életszínvonala a háború első évében körülbelül ugyanolyan mértékben sülyedt, mint ahogyan azt az építőipari munkásságra vonatkozólag kimutattuk. De ha az optimistáknak sikerülne is esetleg néhány százalékos eltérést bebizonyítani, ez magán a tényálláson lényegileg nem változtatna. Hisz tudjuk, hogy azalatt a félév alatt, amely június óta eltelt, a megélhetés ismét jelentékenyen megdrágult és a munkásság életszínvonala tovább sülyedt. Ennél fogva, ha be is lehetne bizonyítani, hogy a német ipari munkásság munkájának átlagos elértéktelenedése valamivel lassabb ütemű volt, mint az építőmunkásoké, vajjon ez mit jelentene? Mindössze annyit, hogy a munka elértéktelenedésének az a foka, amelyet mi feltételeztünk, nem júniusban, hanem csak augusztusban vagy szeptemberben következett be. Ez azonban a további következtetéseink szempontjából irreleváns megállapítás lenne.

Ha már most következtetéseink során egy lépéssel tovább megyünk és áttérünk a magyarországi viszonyokra, a következő

eredményekre jutunk: Amint azt általában minden oldalról elismerik, a munkásság életszínvonala nálunk már a háború előtt is jóval alacsonyabb volt, mint Németországban, egyfelől, mert a munkabérek alacsonyabbak, másfelől, mert az elsőrendű életszükségleti cikkek ára magasabb volt. Az is bebizonyított és senki által nem tagadott tény, hogy a drágulás és ezzel kapcsolatban a munkabér elértéktelenedése Magyarországon sokkal gyorsabb ütemű és nagyobb arányú volt, mint Németországban. Vagyis az a különbség, amely már a háború előtt is fennállott, – a bérvizonyok újabb alakulását constans tényezőnek feltételezve – ma még sokkal jelentékenyebb. Ezen megállapítás után marad még mint következtetésünkben az utolsó láncszem az a kérdés, hogy milyen jelentősége van az életszínvonal további sülyedésének a magasabb és az alacsonyabb életszínvonal esetében. Ha a szükségletek skálájának a tanát elfogadjuk, a felelet erre önként adódik. Minél alacsonyabb ugyanis az életszínvonal, annál inkább fog annak a sülyedése az elsőrendű életszükségletek kielégítésének a rovására menni, vagyis annál inkább fog az a munkásság testi és szellemi dekadenciájára, elkorcsosodására és végül arra vezetni, hogy a munkaerőnek nemcsak a piaci értéke, hanem a felhasználhatósága is nagy mértékben csökkenni fog, ami ismét beláthatatlan gazdasági és szociális következmények kútforrása.

Erről úgy látszik megfeledeztek az agrárius áramlatok azon igen tisztelt képviselői, akik oly fölényesen hivatkoztak arra, hogy a megélhetési viszonyok nálunk már a háború előtt is rosszabbak voltak, mint Németországban. Az előadottak után túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy erre, mint enyhítő körülményre, csak az abszolút tudatlanság vagy a tökéletes frivolitás hivatkozhatik. *Ez nem enyhítő, hanem súlyosbító körülmény*, és egyúttal jövőnk és fejlődésünk egyik legnagyobb veszedelme és legégetőbb problémája is.

SZEMLE.

Rege a francia kultúráról.

A. Lieu, *Das Märchen von der Französischen kultur. Übersetzt von Or. Fr. Oppenheimer.* Nagyon figyelemreméltó ez a 244 oldalas könyv, amelyre ehelyütt felhívjuk olvasóink figyelmét. Hogy nem a most divatos háborús káromkodásokról és nyelvöltögetésről van benne szó, arra minden egyébtől eltekintve elég garancia van a fordítónak, Fr. Oppenheimernek a személyében. A babonák eloszlatása mindig hasznos dolog és ez a könyv ilyen missziót teljesít, amidőn nemcsak hirdeti, hanem mindenkinek a szemét felnyitva bebizonyítja, hogy a francia főlényes kultúráról szóló és mindannyiunknak a véérébe átment tétel nem egyéb mesénél. Franciaországban ma is van egy kis csoport, amely magasan fölötte áll az emberi kultúra átlagának, a nagy néptömeg azonban mélyen alatta áll. Az a francia kultúra azonban, amely a maga egészében oly magasan ragyogott valaha a kultúrák fölött és amely mind e többieket irányította: immár teljesen a múltaké. Franciaország mintegy megdermedt állapotban van: „az egész népben, munkásságnál, polgárságnál és a nemességnél a megfigyelő a kezdeményezés teljes hiányát fogja találni, rabszolgai odaadást olyan szokásokkal és törvényekkel

szemben, amelyek tulajdonképpen értelmüket már régen elvesztették és mégis rendületlen szilárdsággal tartják magukat. Miért? Erre senki se tud választ adni”. A csontja velejéig konzervatív az átlagfrancia, aminek a következője bizonyos kasztszerű fejlődés. A fiú – még a szabad foglalkozásokban is – az apja és az öregapja hivatását folytatja. A társaságban ugyanaz a szellem a legósdibb exkluzivitást és konvencionálizmust tartja fenn, aminek a következője a nagy tömeg életének halálos egyhangúsága. A másik szomorú jelenség a formáknak a tartalom elibe helyezése. A szavak uralkodnak, a lényeg háttérbe kerül. A harmadik: bizonyos megfoghatatlan passzivitás a hagyományos slendriánsággal, visszaéléssel, mindennemű elmaradottsággal szemben, amihez járul az ősi piszkosság a házakban, udvarokban és utcákon.

Mindennek a következője a visszaélés, elmaradottság és rendszertelenség az egész országban, különösen a közügyek terén. Emellett a franciának az a tulajdonsága, hogy legnagyobb örömét a beszédben leli, amelyet elibe helyez a „cselekvésnek. Így aztán nem lehet mást hallani, mint szidalmakat. Mindenki szidalmaz és emellett minden a régiben marad: ez az egyetlen

szabadság: ez a zúgolódás szabadsága. Bármilyen különös: a francia, aki az egész világnak szabadságot adott, maga nem igen él vele. A szabadság gondolata végtelen büszkeséggel tölti el és – emellett is marad a dolog. A takarékos francia a szabadsággal is takarékoskodik és „amilyen ritkán csak lehet, oly ritkán veszi igénybe”. Egészben véve még mindig találó rá Bismarck mondása, hogy a franciák Európa kinézerjei és a régi rómaiak megfigyelése: „Argute loqui”, ami a legfeltűnőbb volt minden római előtt, ha gallusokat látott, a folytonos fecsegés. A szerző tanulságait egy életem keresztül szerezte és az olvasót is megismerteti a tényekkel. Bevezet a normandiai paraszt, a városi munkás és az alkalmazottak, valamint a kiskereskedők és iparosok lakásaiba. Azután elvezet a magasabb körök szalonjába, az iskolákba: és mindenütt megmutatja azt a borzasztó ellentétet, amely Parisban a túlfinomult kultúreberek és az apacheok között tátong és ami bárhol másutt Európában ilyen mértékben ismeretlen.

Anatole France és a béke.

A nagy francia elbeszélő egy könyvecskét irt a rokkant francia katonák javára. Ebben a könyvben a többek között ilymódon ír a nagy bölcs:

„Ezt a háborút végig fogjuk harcolni, noha nem mi akartuk. Teljesítem fogjuk termékeny és szükséges feladatunkat, amíg Németország katonai hatalma tökéletesen meg nem lesz semmisítve. Gazság a bókét követelni és gazság a béke után kívánni, amíg meg nincsenek sem-

misítve azok az erők, amelyek az utóbbi félszázestendőben Európára neheztek. Amíg ez nincs elvégezve, addig csak az ágyúink szájával szabad beszél-nünk. Lehetetlen, hogy annyi hős hiába esett legyen el.

Ha csak egyetlen francia szájából hallanám, hogy el hagyta magát vakítani egy gyalázatos béke álnok fényétől, úgy indítványoznám a kamarában, hogy ez az ember honárulónak nyilvánítottassék, aki az ellenséggel akar szóba állani, amíg csak egy akármilyen picinyke darabját Franciaországnak vagy Belgiumnak az ellenség tartja megszállva.

Blaszfémia volna ezekhez a sorokhoz bármit is hozzátenni kommentárképpen. Ha nem aggkori gyerekeség nyilvánul meg ebben az Írásban, úgy vigasztalanul szomorú tény az Franciaországra, hogy aki ezeket a sorokat írta, az Franciaország bölcse.

A földreform.

Adolf *Damaschke* Bodenreformjának megjelent a tizedik kiadása. A világháború sötét korszakában különös örömmel szemléljük e mű fejlődését, amely szerény kezdetekből, a német földreformmozgalom nagystílű tudományos kidolgozására nőtte ki magát. *Damaschke* könyvének elsősorban praktikus, propagandisztikus és pedagógiai céljai annak és szerzőjük a földreform feladata gyanánt a szociális bajok felismerését és leküzdését jelöli meg, amennyiben azok a földtulajdonjog rendszeréből és a földjáradék alakulásának privát-mopolisztikus kiaknázásából erednek. Az új kiadásnak aktuális jelleget főként az a körülmény ad, hogy a szerző a „világ-

háború a földreform megvilágításában” című külön fejezetben kritikai áttekintést nyújt az orosz, az angol és a német földkérdésről és ezek alakulását egész a „harcosotthonok” létesítésének a követeléséig követi nyomon.

Az új kiadás megjelenése személyes szempontból is jubiláris jellegűnek tekinthető, amennyiben Damaschke a napokban töltötte be ötvenedik életévét. Közel harminc esztendőn át dolgozott kedvenc eszméjének propagálásán és hogy nem hiába, azt az a lelkes ünneplés is bizonyítja, amelyben nagyszámú hívei és követői Németország szerte részérik – mintegy jelöl annak, hogy az azelőtt szétforgácsolt és épen ezért erőtlenné földreformmozgalmat Damaschke fáradhatatlan működése alakította át azzá, ami ma: erőteljes szociális népmozgalommá.

Az angol szakszervezetek köréből.

Az az egyenlenség, amely az angol szakszervezetek legutóbbi nagygyűlésén az angol munkásságnak a háborúval szemben elfoglalt álláspontja tekintetében megnyilvánult, az egyes szövetségek közötti ellentétekben újabban még világosabban kifejezésre kezd jutni. Így a Labour Leader egyik nemrég megjelent szánában jelentést tesz arról a feszültségről amely egyfelől a nyolcszázézer tagot számláló bányamunkásszövetség, másfelől a gépgyártó és rokonszakmákhoz tartozó munkások szövetsége közt létrejött. A gépgyártó munkásoknál a bányamunkássággal szemben bizonyos elkülönülési tendencia mutatkozott. Minthogy mindössze körülbelül 46.000 munkástól van

szó, az magában véve aránylag közömbös jelenségnek látszanék, ha a muníciós törvény és a bányamunkásság körében soha ki nem alvó sztrájkmozgalom nem tüntetné fel aggasztó színben ezt a vonakodást. Ugyanis az aránylag kisszámú gépgyártó munkásság is paralizálni képes a maga ellenállásával egy megkezdett munkásmozgalmat. Dél-Walesben a Labour-Leader leírása szerint az ellentétek nyílt viszálykodásra vezettek. A bányamunkások szemrehányásokkal illetik a gépgyártó munkásokat, hogy a sztrájknyereségeket a maguk részére foglalják le, anélkül, hogy a kezüket is megmozgatták volna. A lap azt állítja, hogy azok a közlemények, amelyek a sztrájkmozgalom okaira vonatkozólag a sajtóban megjelentek, téves beállításon alapszanak.

Megjegyzendő, hogy újabban a két ellentétben álló szövetség között közeledési kísérletek történtek.

A gyógyszerárak államosítása.

Azok a nagy érdekek, amelyek ezután a háború után egyrészt a gyógyszerek olcsóságához fűződnek, másrészt új állami jövedelemforrások megnyitását követelik, a gyógyszerárak államosításának kérdését is az aktuális kérdések sorába állítják. A hadviselő államok orvosi köreiből, és a szociálhygienikusok között – sajnos – általános értékű megállapítássá lett már az a vélemény, hogy ez a háború a betegek számát hosszú időkre megszorítja, s a háborúnak ez a következménye – akár a hadbanlévők fáradalmaira, nélkülözéseikre és idegizgalmaikra gondolunk, akár pedig az itthon-

levők szükös élelmére és megromlott munkaviszonyaikra – az állam elsörendü kötelességévé teszik azt, hogy polgáraikat ezután a háború után a sokféle más drágaság mellett a *gyógyító* szerek drágaságának is ne tegye ki.

A dolgokat *gyökeresen* megváltoztató, *megjavító* reformokat itt a magyar glóbuszon – ezt egyre többen tudjuk már – nem várhatunk. Magángazdálkodási külön érdekekkel szemben tehát *államszocialisztikus jellegű erőszakra* a magyar kormányzati szellem ebben a kérdésben nem ragadtatja majd el magát. Ám vannak a gyógyszerügy reform állásának módjai, amelyeket a vagyontalan betegek, háborúnkban szaporodó és háborúnk után sajnos továbbnövekvő tömegei érdekében egyrészt, másrészt pedig a népesség nagy tömegeinek egészségét ápoló munkásbiztosító-intézmény érdekében egyenesen muszáj lesz követelni s amelyek a magánérdekek nagyobb sérelme nélkül is keresztülvihetők, és evvel a pár sorral, a figyelmet csak ezekre e *részlet*-reformokra akarjuk ráirányítani:

1. A gyógyító szerek mai eladás-módja olyan, mintha a gyógyító szerek luxus-cikkek, élvezeti cikkek, volnának. A gyógyítószer azonban az emberek nagy tömegei szempontjából *elsörendü* szükségleti cikk és ennek megfelelően a gyógyszerfogyasztó egyszerű kívánságára is, a legolcsóbb burkolatban, vagy csomagolásban szölgáltatandó ki mindenkor.

2. A munkásbiztosító pénztárak teljesítőképességének fokozása elsörendü szociálhyiényiai és nemzetgazdasági szükségesség.

A pénztárakra a háború következményei, a megbetegedések előreláthatóan nagyobbodó száma és a betegségek nagyobb időtartama révén új és nagy terheket rónak. A munkás biztosító pénztárak részére a biztosítottjaik *legjobb* gyógyellátásának *legolcsóbb* lehetőségei *intézményesen* biztosítandók: a munkáspénztárak számára tehát megadandó és biztosítandó az a jog, hogy ahol ezt a tagok jó egészségi ellátása, vagy a pénztár anyagi érdekei megkivánják, a pénztár gyógyszerházakat alapíthasson és tarthasson fenn. (– rp –)

Szociálpolitika és véderö.

Witovszky a német birodalmi Reichsversicherungsamt igazgatója egy a „Deutsche Juristenzeitung”-ban megjelent igen érdekes cikkében vizsgálja azokat az összefüggéseket, amelyek a szociálpolitika és a nemzet védereje között vannak és amelyek épp olyan fontosak lesznek a jövő politikájában, mint amilyen nagy világossággal jelentkeztek a mostani háborúban. Witovszky arra az eredményre jut, hogy a szociális törvényalkotásnak nagy része van a német hadsereg teljesítőképességében és sikereiben. Ezt a megállapítását a cikkíró adatokkal támogatja. A betegség elleni biztosítás kötelékébe 20 millió ember tartozik ezidőszereint. Ennek az óriási tömeg és jórészt védköteles korban lévő egyénnek nagy része a biztosítás nélkül betegségbe kerülve erejének elvesztésével vagy a halállal fizette volna meg a kellő orvosi kezelés és a kellő megélhetés hiányát. Ma ezek nem csupán orvost, orvosságot, táppénzt kap-

nak, hanem az egészség teljes helyreállításához szükséges minden tényező rendelkezésükre áll a biztosítás folytán és pedig nem csupán saját maguk élvezik mindezeket a jótéteményeket, hanem a hozzátartozóik is. Anyavédelem és csecsemőgondozás, munkáslakások építése, egészségügyi ismeretek terjesztése: mindez a munkásbiztosítás küzdelmének az eszköze a betegségek ellen. 1912-ig a betegsegélyzőpénztárak $5\frac{1}{2}$ milliárd márkát költöttek céljaikra. A balesetbiztosítás összkiadása: $2\frac{1}{2}$ milliárd! A rokkantbiztosítás és a hátramara-dottak biztosítása is hatalmasan emeli a munkás biztonságérzetét. A lakásgondoskodás akciója eddigelé $2\frac{1}{2}$ milliárd márkát jut-tatott megfelelő lakásviszonyok teremtésére. Az egész munkásbiztosítás összteljesítménye 1913-ig 11 milliárd márká. Hogy ennek mi a hatása a 60 millió főre menő biztosítottokra: az kézen fekvő dolog. Százazrekre rug azoknak a száma, akik csak azért harcolhatnak ma a frontokon és dönthetik el talán erejükkel a mérközést, mert annak idejében a munkásbiztosítás megmentette őket és erejüket a pusztulástól és a munkásbiztosítás óriási orvos gyakorlatában szerzett tapasztalatok most oly módon érvényesülnek a háborúban, hogy újra harcképesé válás tekintetében a német katona minden ellenséget messze felülmúló előnyös helyzetben van. Mindennek a hatásai a háború után is mutatkozni fognak abban az érület-változásban, amely a német munkásság nagy tömegeit a róla ily lelkiismeretesen gondoskodó állammal szemben Witowszky várakozása szerint majd áthatja.

* Dr. Adolf Braun: „Die internationale kiadása.

A szakszervezetek nemzetközi összeköttetése.*

Az „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik” 39. kötete 3. füzetében jelent meg az az értékes tanulmány, amely a fenti címen most különnyomat formájában keresi a füzetet Író-jáért és témájáért megillető nagyobb elterjedést. Jól átgondolt és felépített fejtegetéseiben abból indul ki a szerző, hogy az a most szinte tervszerűséggel terjesztett nézet, mintha a nemzetek gazdasági és tudományos téren való mostani kényszerű, és bámulatot érdemlően elviselt elzárkózásával állandóan is meg kellene, vagy megtudnának barátokozni, – a boncoló kritika előtt nem áll helyt. A háború gazdasági hatásai majd csak a békében lesznek a maguk egészében felismerhetők és ugyancsak akkor fognak a maguk valódi nagysága és hatása szerint értékelődni azok a korlátozások is, melyeknek magunkat ma a győzelemig való kitartás érdekében alávetjük. Kétségtelen ugyan, hogy a háború okozta elkeseredettség át fog húzódni a béke idejébe is és a nemzetközi érintkezés újrafelvételének ez akadálya is lesz, de az élet tényleges szükségletei lesznek a jövő alakulásnak is legfőbb hatóerői, nem pedig a mai háborúból visszamaradó ke-serűségek. Mindaddig, míg a ki-vitelt akadályozó körülmények alaposan nem kevesbednek és csökkennek, nagymérvű munkáslvándorlásokat fognak eredményezni úgy nálunk és mai szövetségeseinknél, mint mai ellenségeinknél és a semlegeseknél is. A bevándorló és belföldi munkások érdekösszeütközéseit el-

*Verbindung der Gewerkschaften. J. C. B. Moh

hárítani, – EZ lesz a munkások szervezeteinek feladata. A munkás- és a munkaadó-szervezetek között súrlódási felületek mind szélesebbek lesznek és kiegyezés csak a két fél szervezeteinek nemzetközi összeköttetése révén válik lehetségessé. A szakszervezetek nemzetközi összeköttetése szükségeseknek bizonyult, ami már abból is kitűnik, hogy nemcsak a szociáldemokrata, hanem a keresztény szakszervezetek és a Hirsch-Drucker-féle szakegyletek is keresték a nemzetközi összeköttetéseket. Bárha sok minden értékeset elpusztít ez a háború, a béke helyerállta után Braun dr. szerint mégis adva lesz annak a lehetősége és egyben szüksége is, hogy a szakszervezetek a nemzetközi együttműködés útját és legmegfelelőbb szervezeti formáját megtalálják és azt ki is építsék.

Körvonalalaiban ez a tárgya annak a könyvnek, mellyel a szakszervezeti kérdés η agy tudású theoretikusa figyelmünket mindvégig leköti és amelyben a háborúk utáni osztályküzdelmek fejlődési vonalát biztos kézzel rajzolta meg. (–r)

Az angol „kényszermunka”.

Hallunk olykor panaszokat szókról a munkahelyekről, ahol a hadseregnek szükséges felszerelési cikkeket katonai felügyelet alatt gyártják a munkások. Megállapíthatjuk, hogy ezek a panaszok ha alaposak is, de aránylag ritkák. És ennek helyes felbecsülésére csak akkor leszünk képesek, ha tudjuk, hogy mi történik ezen a téren a nyugati kultúrállamokban.

Franciaországban a hadiszerepar munkásai militarizálva vannak és pedig nem csupán azok, akik mint katonák vannak ilyen minőségben szabadságolva, hanem valamennyien. Mindezek katonai törvények hatálya alatt állanak és munkahelyüket nem változtathatják.

Angliában tudvalevőleg külön törvényt hoztak a hadiipar munkásaira. Ez a törvény teljesen jogfosztottá teszi a hadiiparban foglalkoztatott mindkét nembeli munkásságot. Pontatlanság, engedtlenség stb. tárgyában külön e célra rendelt bíróság ítélkezik, amelynek elnökét a muníció-miniszter jelöli ki, tagjai pedig paritásosán munkások és munkaadók. Ez a bíróság 5 font sterlingig terjedhető pénzbüntetést szabhat ki. A munkás munkahelyét nem változtathatja munkaadójának beleegyezése nélkül.

Webbék lapja, a „New Statesman” keményen megtámadja november 13-iki számában ezt a törvényt, amely a munkásságot teljesen elkészerítette. A nyilvánosság ugyan a cenzúra miatt keveset tud meg a munkások zúgolódásából, akik egy új büntető törvény alá helyezettek látják magukat és pedig kizárólag a munkaadók érdekében.

Amit a lap a törvény alkalmazásáról elmond, az nagyon érthetővé teszi ezt a zúgolódást. E szerint a muníciós bíróság naponta 60-70 esetet tárgyal!, amikor is a bíróság elnöke teljesen maga gyakorolja a bíróság hatáskörét és teljesen szalma-bábbbá alacsonyítja le az ülnököket. Már is ezer fontokra rúgnak a kiszabott büntetések, amelyek bizony elsősorban profitéhes munkaadók hatalmaskodását

szolgálják. Így a munkafeltételek megállapításánál és ezek megszegéséből támadt „eset”-ekben a bíróság egyedül a munkaadók által előírt feltételeket tekinti mérvadónak még akkor is, ha a szerződés lejárt után a munkaadó teljesen egyoldalúan állapította meg ezeket. Hogy ez hova vezet, azt mutatják ítéletek, amelyek büntetést szabtak ki munkásokra, akik szerződésük lejártával nem akartak túlórákat, éjjeli munkát és vasárnapi munkát teljesíteni. Ezzel szemben a munkaadó szabadoa írhatja elő a feltételeket és kényére-kedvére változtathatja meg azokat. A munkaadó meghagyásokat ír elő és pénzbírságot ró ki és a „bíróság” ezeket szankcionálja. Egy munkást négy hétre „felfüggesztettek”, erre az időre a munkás elveszi-

tette a keresetét, de helyét nem hagyhatta el. Ez mind „jog” ezidőszerint Angliában. A munkás még úgy se változtathatja munkahelyét, hogy szintén munióciót gyártó más vállalathoz menjen, ahol magasabb munkabért tudna elérni és köteles a gyárban bármiféle néki kiosztott munkát elvégezni. Sőt még több: a munkaadó egyáltalában nem köteles a munkásnak munkát adni és bért fizetni. Ha ez valami okból megakad: a munkás akkor se változtathatja munkahelyét. Mind ezt nem lehetne elhinni, ha nem a „New Statesman” mondaná, aki hozzáteszi, hogy ha ez így fog tovább tartani, akkor ezek az állapotok jobban elő fogják idézni a háború megünását, mint minden pacifista mozgalom.

KRÓNIKA.

À dán szociáldemokrácia kongresszusi követelése.

A kivívott alkotmányreform után 105 szervezet és 56.154 párttagot képviselő 264 küldött részvételével tarthatta meg kongresszusát a világháború évében a semleges Dánia szociáldemokráciája.

A pártgyűlésen *Stauning* országgyűlési képviselő, a párt vezére adott jelentést a párt működéséről, s az érdekes jelentésből kitűnően a párt az utolsó két és fél év alatt 100 új szervezettel és 12.000 új taggal gyarapodott. Az új alkotmányért vívott parlamenti harcok idején a párt vezérét királyi szó hívta fel arra, hogy a kormányba lépjen, de *Stauning* azt taná-

csolta a királynak, hogy vagy a régi kormányt tartsa meg, vagy pedig koalíciós minisztériumot nevezzen ki. Ez a terv meghiúsult és a radikális-párt vezére alakított kabinetet a szociáldemokrata-párt *biztosított* támogatásával, így jött létre Dániában az az alkotmány, amely, mint tudjuk, *általános aktív és passzív szavazati jogot ad minden nőnek és férfinak* és amely így Európa legdemokratikusabb alkotmánya. A párt kénytelen volt a költségvetést és így a hadügyi költségeket is megszavazni, s a költségvetés *ellen* azért nem szavazott, mert abban a szociálpolitikai és sok más oly föladatara szükséges fődözet is benne van, amelyek megvalósítását éppen a szociáldemokrata-

párt követeli a legerősebben. A választások a pártot az ország legnagyobb pártjává tették.

A kongresszus általában helyeselte a pártvezetőség és a parlamenti frakció működését, de hevesen megtámadta a képviselőket, akik a királyi palotában az alkotmányreform keresztülvitelének megünneplésére tartott lakomán részt vettek. A kisebbség indítványt is nyújtott be, hogy a kongresszus rosszaságát fejezze ki, ezt az indítványt azonban 194 szóval 64 ellen leszavazták. A kongresszus nagy többséggel arra utasította a pártvezetőséget, hogy a párt képviselőinek eljárását a reprezentáció kérdésében szabályozza és azt a fölfogását fejezte ki, hogy szociáldemokratákhoz nem illő a monarchiát és a militarizmust vagy fejedelmi személyeket dicsőítő ünnepeken való részvétel.

A kongresszus állást foglalt a háborúval szemben, s rezolúciójában a katonai fegyverkezés megszüntetését és a népek közötti béke megteremtését követelte.

A program, amellyel a dán szociáldemokrata-párt a választásiküzdelembe belemegy, többek között a katonai törvények revízióját, az erődök megszüntetését és a leszerelést, úgyszintén a diplomácia újjászervezését és parlamenti ellenőrzés alá helyezését követeli.

Az angol szakszervezetek és szakszövetkezetek ereje.

Az Egyesült Angol Királyságban a legutóbb megjelent s az 1914. év eredményeit feldolgozó hivatalos kimutatás szerint, az 1914. év végén 1123 szak-

szervezet működött, amelyek kötelékébe összesen 3,959.863 tag tartozott. 1913-ban a tagok száma 3,928.191 volt. 1910 óta, tehát négy év alatt a tagok száma 65%-al szaporodott, s ezt az eredményt részint az azóta életbelépett szociális biztosítási törvényeknek, részint pedig az 1911–1912. évek nagy sztrájkmozgalmainak tulajdonítja a hivatalos jelentés. A szervezett munkások között 912.571 volt a bányamunkás, 500.000 a textilipari munkás, 657.741 a hajógyári- és fémmunkás, 236.524 pedig famunkás. – Fogyasztási- és termelő-szövetkezet 1914. év végén 1524 volt az angol anyországban, s azoknak összesen 3,096.314 tagjuk volt. E szövetkezetek 64.8 millió font sterling tőkével rendelkeztek, 164.6 millió font sterlinget forgalmaztak, 15.1 millió font sterling tiszta nyereséget értek el és 144.974 alkalmazottat és munkást foglalkoztattak, akiknek az év folyamán 8.8 millió font sterling munkabért fizettek ki.

A háborús sérültekről való gondoskodás Franciaországban.

A háborús sérültekről való gondoskodás Franciaországban sok tekintetben a németországra emlékeztet. Mindenesetre úgy látszik, hogy hiánytalan, egységes szervezetről még nincsen szó; de azon fáradoznak, még pedig állítólag jó eredménnyel, hogy az orvosi kezelésnek praktikus és teoretikus tanfolyamokkal való egybekapcsolása útján a sérülteket ismét keresetképesekké tegyék. Franciaországban is propaganda folyik oly irányban, hogy az iparvállalatok a sérült munkásokat a lehetőséghez képest

ismét alkalmazásba vegyék, hogy ezek ne legyenek kizárólag a járadékukra utalva, hanem erejüket a közgazdaság érdekében megfelelő módon felhasználják. Különös gondot fordítanak úgy Franciaországban, mint Németországban a háborúban megvakult katonákra. A vakok részére Párisban külön kórházat alapítottak, ahol hamarosan megkezdik valamely élethivatásra való kiképzésüket.

A háborús egészségügyi szolgálat Franciaországban szervezeti és személyi szempontból állandóan reformok tárgya most is. Az 1916 és az 1917-iki évfolyamok bevétele az egészségügyi hatóságok körében nagy aggodalmat keltett és rendkívüli garanciákat követelnek arra nézve, hogy ezek a fiatal újoncok ellátás, elszállásolás, valamint az összes higiénikus rendszabályok tekintetében igen kedvező elbánásban részesüljenek.

A munkásvédelmi törvényhozás Hollandiában.

A gyárakban és műhelyekben való tartózkodás biztonságossá tételére vonatkozó 1895 évi Hollandiai törvényt egy nemrég hozott új törvényt lényegesen módosította. A „biztonsági törvény” annyiban nyert kiterjesztést, hogy most már mindazon üzemekre vonatkozik, amelyek ötnél több személyt foglalkoztatnak, jöhetnek azelőtt csak tíznél több személyt foglalkoztató üzemekre terjedtek ki az intézkedések. Újítás a törvény hatályának a különféle malomtelepekre való kiterjesztése is. A törvény hatálya azonban továbbra sem terjed ki a mező- és erdőgazdaságra, a kertészetre, állattenyésztésre, hajózási és ha-

lászüzemekre; ellenben a törve ay alá tartoznak azok az üzemek, amelyek a mező- és erdőgazdaság, a kertészet és az állattenyésztés termékeit feldolgozzák.

Egy gyár vagy műhely berendezése vagy kibővítése az iparfelügyelőség szakértői véleményétől van függővé téve. Az üzemtulajdonosok vagy üzemvezetők felelősek azért, hogy az üzemek a rendeleti úton megállapított biztonsági feltételeknek megfeleljenek. Ezek a feltételek nem csupán az általában szokásos munkásvédelmi, baleset és égési sérüléstől való megóvást célzó előírásokra vonatkoznak, hanem az öltöző és étkezőhelyiségek berendezésére, a szellőztetésre, a munkatermek hőmérsékletére stb. is.

Fontos új határozománya a törvénynek az is, hogy az üzem» tulajdonosok, illetőleg az üzemvezetők, valahányszor az iparfelügyelőség szükségesnek tartja, kötelesek időt és alkalmat adni, hogy az alkalmazottakat és munkásokat akár az iparfelügyelőség orvosszakértője, akár valamely más a hatóságtól e célra kirendelt orvos.

A háborús nyereségek.

A háborúk mindig előmozdították a vagyonnak egyesek kezében való felhalmozódását. A hadseregszállítók, agráriusok, közvetítők, a fináncióke képviselői és a spekulánsok mindenkor kihasználták a jövedelmező üzletekre kínálkozó alkalmakat, valahányszor két vagy több hatalom fegyverrel intézte el az ellentéteket. Egy olyan háborúnál, amelyben olyan óriási tömegek vesznek részt, mint a mostaniban

és amelynek a költségei már most is elérték a 100 milliárdot és olyan arányú anyagfelhasználás mellett, amilyent a világ még nem látott, természetesen egészen mások azon nyereségek arányai is, amelyekre azok szert tesznek, akik a hadsereget különféle szükségleti cikkekkal ellátják. A meggazdagodottak kis csoportjával szemben a nagy többség nemcsak óriási áldozatokat hoz a hazáért és életét és egészségét a legnagyobb veszedelmeknek teszi ki, hanem anyagilag is károkat szenved. Az ellentét annyira kirívó, hogy jogérzetünk fellázad ellene és mindnyájan – a háború révén meggazdagodottak egy részét is bizonyára beleértve – azt tartjuk, hogy ezen ellentétet az államnak enyhítenie kell, még pedig oly módon, hogy a háborús nyereségeknek legalább egy részét közérdekű célokra, elsősorban a háború ütötte gazdasági és szociális sebek orvoslására használja fel.

Ezek a szempontok többé-kevésbé valamennyi hadviselő országban elismerésre találtak. Ellenségeink közül először Anglia és Oroszország tettek a háborús jövedelmek megadóztatása terén kezdeményező lépéseket. Németországban a háborús nyereségek megadóztatása épen most került napirendre.

November 25-én a Bundesrath két törvényjavaslatot fogadott el, amelyek a hadi nyereségadó előkészítik. Ezek közül az első a kereseti célú tevékenységet folytató jogi személyekre vonatkozik és oly rendszabályokat tartalmaz, amelyek az 1914/16-iki háborús üzletekben elért nyereségtöbbleteket a végleges hadi nyereségadótvényben megállá-

pítandó megadóztatás részére biztosítja. A kereseti társaságok kötelezettek, hogy a háborús üzletekben elért nyereségtöbbletekből külön 50%-os tartalékokat alkossanak, amelyek az üzleti vagyontól külön választva kezelendők. Ezzel azt akarja a törvényhozás meggátolni, hogy a nyereségtöbbletek a részvényesek stb. között való szétosztás útján a tervezett megadóztatás alól kivonhatók legyenek. A törvényjavaslat általános indokolásának a bevezetése kiemeli, hogy a háborús nyereségek tetemes megadóztatásának a gondolata ma már a nép összes köreibé behatolt. *Ennek a megvalósítása oly feladat, amely alól a törvényhozás nem vonhatja ki magát, mert kényszerítő erejű szocialistikai és gazdasági meggondolások adják az alapját.*

Úgy látszik, nálunk ezek a meggondolások, legalább is illetékes helyen, még nem mentek át teljesen a köztudatba, mert ott a kérdést – arra való hivatkozással, hogy a mi adórendszerünk mellett ez az adó megfelelő formában nem lenne megvalósítható és hogy a háborús nyereség definiálása nagy nehézségekbe ütközik – még nem látják aktuálisnak.

Hogy befejezésül visszatérjünk a német viszonyokra, az említett törvényjavaslatok közül a második a Reichsbank megadóztatása ügyében intézkedik.

A két törvényjavaslat múlt hó 27-én került a Reichstagba, s ott kedvező fogadtatásra talált.

A német szövetkezetek és a háború.

A német szövetkezetek általános szövetségének nemrég Ber-

linben tartott választmányi ülésén dr. Crüger tanár jelentést tett a szövetkezetek ügyének mai állásáról. A német szövetkezetek jelenleg összesen 772.3 millió márkára rugó saját tulajdonukban levő és összesen 5347.2 millió márka idegen pénzzel dolgoznak. A fennálló 36032 szövetkezet üzleti szolgáltatásai 35 milliárd márkára becsülhetők. Németországnak van leggazdagabb és legtöbb oldalú szövetkezeti hálózata az összes országok között, A német szövetkezetek az első háborús évet kitűnően elviselték.

A hitelezők ostroma, amely a múlt év július havának utolsó napjaiban észlelhető volt, a háború kitörése után hirtelenül megszűnt. Hogy Németország ki tudott jönni moratórium nélkül, ebben a városi és vidéki iparos középosztály *hitelszövetkezeteinek* is bizonyára nem a legkisebb részük volt. A német szövetkezetek gazdasági ereje mutatkozik abban is, hogy a két első állami hadikölcsönre összesen 660 millió márkát jegyeztek. Nagyon fontos volt a *fogyasztási szövetkezetek* tevékenysége, amelyek igen hathatósan támogatták az államot és a községeket a lakosság élelmiszerekkel való ellátása terén. A fogyasztási szövetkezetek a háború alatt is fentartották a készpénzfizetés elvét. Bizonyos nehézségek természetesen nem voltak elkerülhetők, de mindenestre bámulatos, hogy még az egyszerű munkások vezetése alatt álló fogyasztási szövetkezetek is milyen jól tudtak az új viszonyokhoz alkalmazkodni. A tagok felmondása nem volt nagyobb arányokban észlelhető, ellenben sok új tag jelentkezett.

A fogyasztási szövetkezetek

ellenségei nagy hibát követnek el, ha továbbra is azt hiszik, hogy a fogyasztási szövetkezetek elleni küzdelem hasznukra válik. A kereskedelemnek dr. Crüger nézete szerint az utolsó hónapok tapasztalataiból szintén meg kellett tanulnia a szervezkedés szükségességét. Most már a *kiskereskedelem és a gabonakereskedelem* is kezd szervezkedni. A jövőben a szervezkedésnek még fontosabb szerep fog jutni, mint a háború előtt. Ezt még a *kézműipar* is felismerte. E téren jelenleg elsősorban azért törekszenek organizáció létrehozására, hogy a kézműipart hadseregszállítások elvállalására alkalmassá tegyék. De a háború utáni idő további nagy állami megrendeléseket fog magával hozni. Ha sikerülni fog a kézműipar megszervezése, amin a szakegyesületek és a szövetkezetek karöltve dolgoznak, akkor az ipari középosztály, amelyet a háború kísérő jelenségei elég súlyosan érintettek, az elszegedett károkkal szemben a magasabbfokú szervezettségéből eredő előnyök révén bizonyos fokig kárpótlást fog nyerni.

Különösen kedvező helyzetbe jutottak a *mezőgazdasági szövetkezetek*. Az árubeszerzési és az értékesítési szövetkezetek gyakran az élelmiszerezellátás céljából alapított nagy szervezetekhez csatlakoztak. E szervezetek megalakítását a mezőgazdasági szövetkezetek közreműködése kiegészítőül megkönnyítette.

Igen kielégítő az a kép is, amelyet az *építőipari szövetkezetek* mutatnak. Az építőtevékenység folytatása tekintetében természetesen óvatosak voltak. Jóllehet a háború hosszú tartama

épen ezen szövetkezeteket kedvezőtlenül érinti, nem forog fenn ok aggodalomra, hogy e szövetkezeteket tartósan káros hatások fogják érni.

A szociális biztosítás német számai.

Érthető okokból elkésletten jelent meg az idén a németországi társadalmi biztosításra vonatkozó évi jelentés, amely az 1913-ik esztendő adatait tartalmazza. Eszerint 1913-ban biztosítva volt.

Betegség ellen kerekszámban	14½ millió	egyén
Baleset „ „	25 „ „	„ „
Rokkants. „ „	16-18 „ „	„ „

Kártérítést kapott:

Betegség esetében	6,249.057	egyén
Baleseti sérülés folytán	139.633	„
„ „ járadékot	010.495	„

Rokkantsbiztosítás és hátrahagyottak biztosítása:

Újonnan megállapított járadékok	192.573	személynek
Folyó járadékok	1,102.159	„
Egyszeri fizetés	8.542	„

A kifizetett kártérítés összege:

A betegsegélyezésben	429,617.806 M.
A balesetbiztosításban	175,350.766 „
Rokkantsbiztosításban és hozzátartozók biztosításánál	<u>217,926.303 „</u>
	Összesen 822,894.875 M.

1885–1914. években összesen kifizetett a szociális biztosításban:

A betegsegélyezésben	5 567,333.049 M.
A balesetbiztosításban	24 8,778,635 „
A rokkantsbiztosításban	<u>2.693.778.413 „</u>
	Összesen 10 789,980.097 -.

A szükséges összeghez hozzájárultak (1885-1913):

A biztosítottak	5.895,223.670 M.
A munkáltatók	6 C61.551.737 „
A Birodalom hozzájárult.	<u>816.035.462 „</u>
	Összesen 13 372,810.869 M.

A szociális biztosításnak ezek a számóirásai a német birodalomnak nyújtják a világ összes államai között az elsőbbség pálmáját az embervédelem nagy és nemes versenyében. Es hogy ez a szociális áldozatkészség nem gyöngítette le a nemzedékeket – ahogyan ettől némelyek féltek – ebből most alaposan levizsgáljuk a német honpolgárok a világháború harcterein.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy. –
Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

A baleseti sérültek szociális és gazdasági elhelyezkedésének kérdése a témája annak a jeles munkának, amely Dr. Chi. J. *Klumker* szerkesztésében megjelenő «Beiträge zur Theorie und Politik der Fürsorge» című vállalat második könyveként, Dr. Siegfried Kraus tollából *Ober das Berufsschicksal Unfallverletzter* címen J. G. Cotta-nál Stuttgartban látott napvilágot. Dr. Kraus azt a kérdést vizsgálja értékes könyvében, hogy mily sors vár azokra a sérültekre, akik csekély járadékukra utalva, magukra hagyottan állnak. A szerző a hessen-nassauai építőipari szövetség frankfurti szekciójának összes oly aktáit feldolgozta tanulmánya céljaira, melyek az 1902., 1903., 1904. és 1905-ben keletkezett járadékigényekre és az ezen igények alapján járadékot élvező baleseti sérültekre vonatkoznak. *Kraus* ilyen alapon összesen 872 esetet dolgozott fel. A járadékosok törzslapjainak tanulmányozása arra a megállapításra vezetett, hogy a sérültek egy részének sikerült régi gazdasági és szociális helyzetüket állandóan megtartaniuk, míg a sérültek egy nagyobb része a régebbi helyzettel szemben új, rosszabb állapotba süllyedt le és végül más sérültek átmenetileg visszakerültek ugyan a sérülés előtti helyzetükbe, de aztán ismét visszasüllyedtek.

A Kraus dr. behatóan megvizsgált esetei közül 175-nél, 31.7%-nál a baleset eredményeként teljes deklasszáció és 158-nál, 28.6%-nál a gazdasági elhelyezkedés nem nagymértékű megromlása következett be, 207 sérültnél (37.5%) az új állapotához való alkalmazkodás, új pályán való helytállás, megfelelő keresőképesség volt megállapítható, sőt 12 olyan sérült is akadt, (2.1%) akinek gazdasági elhelyezkedésében emelkedés történt a baleset után. Az összes sérülteknek kerek 60 százaléka azonban számbaveendően rosszabb helyzetbe jutott, sőt ezeknek a sérülteknek több mint felerészénél a társadalmi elhelyezkedés romlásának súlyosabb formái mutatkoznak. A sérültek életpályája természetesen a sérülés természete és a sérült ösmeretei szerint változott. A sérültek közül az egyik rövidárúkkal és folyóiratokkal kereskedő házaló lett, egy másiknak nyáron ásványvízbódéja volt, de télen munkanélkül volt, egy harmadikat kertészeti munkára alkalmazta egy jótékony ember, ismét egy másik újságárus lett, egyik mint ószeres tengette életét, akadt köztük, aki éjjeli őr lett és egy, amelyik baromfityénészítő telepen baromfi-ete-tővé lett. A különböző foglalkozású sérültek balesetét utáni életsorsának rendkívül alapos megajzolása után Dr. Kraus könyve arra az eredményre jut, hogy az államok a sérülttel szemben az orvosi gyógykezelésen és a járadék-fizetésen kívül még a munkához juttatás kötelessége is terheli. Erre annál inkább van igen nagy szükség, mert a háború a férfiak egy – sajnos – nagyon jelentékeny részét, fél-munkaerőkké fogja devalválni. Ha már békeidőben te-

rémítettünk volna a csökkent munkaképességű rokkantak ellátására és munkához juttatására egy nagy állami szervezetet, akkor most meg volna a lehetősége annak, hogy a megrokkant katonákról gyorsabban és megfelelőbben gondoskodhassunk, mint a jelenlegi állapotban lehetséges lesz. A háborúban és az ipari munkában megrokkant, csökkent munkaképességű polgárok munkaközvetítésének komoly megszervezésében a világháború folytán elsőrendűvé nőtt állami feladatot lát a jeles szerző, akinek ez a könyve a háború utáni munkapiac megszervezésének fontosságára és a munkaközvetítési probléma jó megoldásához fűződő nagy állami és társadalmi érdekekre az olvasó figyelmét súlyos adatok felvonultatásával tereli rá.

Munkásvédelem, munkásbiztosítás és munkaviszony Szerbiában. A szerb ipartörvény 1911. július hó 11-én lépett életbe[^] és a benne megalkotott társadalmi biztosítási és munkásvédelmi rendszer olyan, hogy ez a törvény – mint ezt az alantiak igazolni fogják – rendelkezéseinek nagy részében, a magasfejlettségű nyugati iparállamok megfelelő intézkedéseinél is haladóbb szellemű.

Az egészségre ártalmas üzemeltben asszonyok és 16 évnél fiatalabb férfimunkások alkalmazását a kereskedelmi miniszter eltilthatja. *Terhes asszony 6 hétig a szülés előtt és hat hétig a szülés után* kizárható a gyári munkából. A munkaidő maximuma a kereskedelmi üzemekben 12 óra, a kézműiparban 10 óra, 16 évnél fiatalabb férfimunkásokra nézve és nőkre nézve gyárakban 8 óra, felnőtt férfimunkásokra 10 óra. Délben és éjfélkor 1-1 óra, nyáron a napsütés idejében, 2 és fél órai pihenő biztosított. A munka kezdete és végóráját a kamarák állapítják meg a miniszterrel egyetértőleg. Éjjeli munkában este 8-tól reggeli 5 óráig, télen 6 óráig, 18 évnél fiatalabb férfimunkás és női munkás egyáltalában nem vehet részt. Gyárakban az éjjeli munka tartama 10 óránál több nem lehet. *Vasárnap munkaszünet van, mely legalább 36 óráig kell, Hogy tartson.* Kivételnek; a szünet alól: vendéglők, fényképészek és a temetkezési vállalatok. Délután 1 óráig dolgozhatnak: a borbély, sütő-, mészáros-, gyümölcs-, virág-, újság- és dohányárusok. *Szombat délután a gyárakban 5 órákor, a kisiparban 6 órákor be-szüntetendő a munka.* A munkaadó a bért készpénzben tartozik kifizetni. Tartozik a munkahelyiségeket tisztán tartani, jól megvilágítani, szellőztetésükről és tűz elleni biztosságukról gondoskodni. Nem szabad, hogy a munkahelyiségek túlszűfoltak legyenek. Külön mosdó- és étkezőhelyiségről is tartozik gondoskodni a munkaadó.

A munkaadó, kinek munkásai baleset ellen biztosítva nincsenek, szavatol a munkást ért minden oly balesetért, melyet a munkás nem szándékosan idézett elő.

A tanoncot nem szabad idején felül, vagy házi munkákra, a segédek privát kiszolgálására igénybe venni. Tiszta és jó fekvőhelyről, jó és elég bő táplálékról is tartozik a gazda gondoskodni. *Amely munkaadó ezt a kötelességét elmulasztja, attól a kereskedelmi miniszter elvonhatja a tanonctartás jogát.*

A munkaviszonyból eredő nézeteltérések eldöntésére az 1911-es

törvény alapján *választott bíróságok* szerveztettek, amelyek egy munkaadóból, egy alkalmazottból és egy általuk választott elnökből állanak. Az elnök pártatlan polgárember kell, hogy legyen. A jogszolgáltatás ingyenes. Az eljárás sommás. Az ítélet 3 nap múlva jogerős. Perekben 100 koronáig kötelező a választott bíróság igénybevétele. Nagyobb kereseti összegű perekben csak fakultatív a választott bíróság.

Az ipari szervezet formái a *szakegyesülések*, mester és alkalmazott önkéntes egyesülése szakma szerint és kényszerszövetkezetek csak a mesterek részvételével. A kamarák a szakegyesüléseken épülnek fel. Kimondja a törvény, hogy *sztrájk* vagy *kizárás* idején a munkaszerződés minden kártérítési igény nélkül azonnal felbontható.

A szerb ipartörvény foglalja magában Szerbia szociális biztosításának alapelveit is.

A *betegség és baleset esetére való biztosítás* a törvény szerint kötelező az összes ipari munkásokra, ezenkívül aggkori, rokkant-özvegy- és árva-biztosítás is létesített nem kötelező alapon, mely biztosítási ágak azonban szintén *kötelezővé tehetők, ha a munkások többsége kívánja*.

A betegség esetére biztosítottak orvosi kezelésre, kórházi ápolásra s táppénzre tarthatnak igényt. A táppénz nem lehet kevesebb, mint a napibér fele. *Gyermekágyas nők lebetegedésük előtt és után 6-6 hétig betegeknak tekintendők*.

A balesetre biztosítottaknak gyógykezelésre és ideiglenes vagy állandó járadékra van igényük a sérülés, illetve munkaképességcsökkenés fokának megfelelő arányában, *teljes munkaképtelenség esetén a teljes napibér erejéig jár kártérítés*. A sérült halála esetén az özvegynek és árváknak *járadék* jár, még pedig az özvegynek, 30%-a, a gyermekeknek 5-5%-a annak az összegnek, melyre az elhalt jogosult lett volna. Ha a gyermekek teljesen árvák, akkor a legidősebb 20 %-át, a többiek a negyedikig 10%-át, az ötödik és azonfelüliek 5 %-át kapják annak az összegnek, melyre az elhunyt lett volna jogosult. Az özvegy- és árva-biztosítás ugyanezeket a segélyeket nyújtja. A balesetbiztosítás költségeit teljesen a munkaadók fedezik, a többi biztosítási ágakét felerészben a munkaadók, felerészben a biztosítottak. Az állam!, évi 100.000 dénárral járul a biztosítási költségekhez.

A biztosítási teendőket helyi szervek látják el, melyek egy országos szövetséget alkotnak. A társuladák és vállalati pénztárak szintén beléphetnek az országos szövetségbe, ha annak szabályait magukra kötelezőnek elismerik, különben csak mint magánsegélyező-egyesületek folytathatják működésüket.

A helyi szervek és az országos szövetség igazgatásában a *munkáltatók és biztosítottak egyenlő* arányban vesznek részt.

A törvény ezenkívül még egy külön pénztár szervezéséről is gondoskodott az elszegényedett s munkaképtelenné vált kereskedők, iparos- és kereskedő-segédék segélyezésére. Ezt a pénztár az eddig is hasonló célokat szolgált alapokból, valamint a feloszlott s újra nem alakult ipartestületek vagyónából, valamint állami hozzájárú-

lásból s a rendes alapszabályszerű járulékokból nyeri dotációját. A betegsegélyző pénztárakba szintén felvehetők önálló iparosok és más biztosításra nem kötelezett egyének is, kiknek évi jövedelme a 2000 dénárt meg nem haladja.

Az összes ipari üzemek, úgyszintén az ezen törvény által létesített munkásbiztosító pénztárak állami felügyeletét a kereskedelmi miniszter látja el s a minisztériumban külön osztály létesítettetted e célból. A kereskedelmi minisztérium iparfelügyelőinek jogköre nagyon kiterjedt. Bármikor, éjjel is megjelenhetnek az üzemben, minden könyvbe és okmányba betekinthetnek, orvos közbejöttével az üzem egészségügyi viszonyait is vizsgálhatják, és mindent elrendelhetnek, amit a munkás védelmére és a törvény végrehajtására szükségesnek látnak.

Ilyenek a rendelkezései a szerb ipartörvénynek, amelyről – szakkérdésről lévén szó – talán ezekben az időkben is megállapíthatjuk, hogy jó törvény, és – nem válik szégyenére azoknak, akik hozták.

A háború – a munkásbiztosítási statisztika adataiban.

A rendes, a szürke, a «taglétszám»-ról és a «betegségi forgalom»-ról szóló havi jelentések adatai azok, amelyek itt következnek, és csak az adatok szembeállításával a miénk: szürkék, szárazok a számok, de ha úgy szembeállítják őket, beszédessé válnak – és agítálnak...

Azt mondja a statisztika, hogy *1915. júniusában* Magyarországon (társországait nem számítván) *697.284 férfi* volt betegség esetére biztosítva. *1915. májusában* még *706.609*, *1915. márciusában* pedig még *713.578* volt a biztosításra kötelezett férfiak száma: márciustól júniusig, egynegyed évi időkülönbség, és ezalatt az egy-negyed év alatt idehaza *16.294-gyel apadt* a biztosításra kötelezett férfimunkások száma.

A gyárakban és a ^műhelyekben *1915. júniusában 165.111* biztosításra kötelezett nőmunkás dolgozott. *1915. májusában* még csak *163.180*. *1915. márciusában* pedig még csak *153.302* volt a nőmunkások száma: márciustól júniusig *egynegyed év*, és ezalatt az egy-negyed év alatt azoknak a nőknek a száma, – akiknek az ideje, a munkája, az egészsége, a gyáré meg a műhelyé lett, – *11.809-cel megszaporodott*.

Márciustól júniusig egy-negyed év: és a gyárakban és a műhelyekben *16.294-gyel kevesebb férfi*, és *a nő 11.809-cel több*.

De ezek még csak a betegség esetére való. biztosítási ágazat adatai, a *balesetbiztosítás* adatai még szomorúbbak: A balesetbiztosításra kötelezett üzemekben *1915. februárjában 637.286 férfi és 110.818 nő* állt munkában, s ezekben az üzemekben márciusban, amikor a férfiak száma *714-gyel* leapadt, a nőmunkások száma *4.276-tal* gyarapodott, májusban ez a szaporulat a februári állapothoz képest *11.777-re*, a júniusi eredmény szerint pedig már *13.917-re* emelkedett. *1915. júniusában* tehát *1* a baleseti biztosításra kötelezett üzemekben dolgozó nők száma *124.735-re* emelkedett, ami ha tekintetbe vesszük, hogy ugyanebben az időpontban betegség esetére

165.111 nőmunkás volt biztosítva, azt jelenti, hogy az összes nő* munkásoknak kereken kétharmadrésze oly üzemekben dolgozik, amelyben őket a baleset veszélye is fenyegeti.

Ezeknek a kemény adatoknak az előrebocsajtása után pusztán az adatok érdekességeért említjük meg, hogy a jelentéstétel hónapjában az összes biztosítottaknak közel egynegyedrésze: 217.477 a Budapesti kerületi munkásbiztosítónál volt bejelentve, hogy Győrött a tagok száma 16.538-ra, Nagyszébenben 12.762-re emelkedett, és hogy a Fiumei kerületi munkásbiztosítóban a tagok száma már 8.112-re apadt le.

A munkáskórház szeptember–október havi statisztikája szerint a kórház e hónapok folyamán naponta átlag 120 pénztári és 208 katonai beteget részesített ápolásban és gyógykezelésben. Minthogy a munkáskórház maximálisan 330 beteg befogadására van berendezve, a fenti adatokból kitűnően, szeptemberben és októberben az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár munkáskórházának minden ágya állandóan igénybe volt véve.

A hadművelleti területen tartózkodók és a hadbavonultak járadékai ügyében az Országos Pénztár elnöksége október havi elnökségi ülésében úgy határozott, hogy a hadművelleti területen tartózkodó, a hadbavonult, valamint mindazon más járadékosoknak, kik igazolják azt, hogy a hadi állapot akadályozta őket abban, hogy járadékaikat egy éven belül felvehessék, illetve a járadék felvételére jelentkezhesenek, az egy évnél hosszabb időre esedékessé vált járadékait tekintet nélkül az elévülésre, akadálytalanul kiutalja.

Munkásbiztosítási krónika.

A Német Birodalmi Biztosítási Hivatalnak az 1914. évi jelentése a következő fontos közléseket tartalmazza:

A biztosítási törvénynek az a rendelkezése, mely szerint a biztosítottak képviselőivel a technikai felügyelő-tisztviselők jelentései rendszeresen meg vitatandók, a gyakorlatban fölötté hasznosaknak bizonyultak s nem egy olyan kezdeményezést eredményeztek, mely a baleset elhárítás jövődő alakulásánál érvényesítendő lesz. 64 ipari szakszövetkezet összesen 403 technikai tisztviselői állást szervezett, és ezek feladata nem merül ki a balesetelhárítási rendszabályoknak az üzemek részéről való megtartásának ellenőrzésére s a hibák megszüntetésére, hanem kiterjed a bérfizetési jegyzék átvizsgálására és a járadékot élvezők ellenőrzésére is.

A balesetbiztosítás teherviselői 462.028 járadék megállapító határozatot hoztak. Ezek közül 74.451 véghatározat volt, ami annyit jelent, hogy a biztosítottak az első fokú határozat ellen felelkezés-sel éltek. A felelkezési eljárás csak 6.123 esetben hozott a sérülte nézve kedvező eredményt. A főbiztosítási hivatalok jogszolgáltatásáról a birodalmi biztosító hivatal jelentése nem szolgál adatokkal, mert az üzleti jelentésekről szóló rendelkezés még mindig nincs kibocsátva

és mert a birodalmi biztosító hivatal által balesetbiztosítási ügyekben előírt mintákat a felsőbb biztosítási hivatalok ezidőszerint még csak egy kis része tölti ki.

A Birodalmi Munkásbiztosítási Hivatalnál 1914-ben, – az előző évi 12.913 felebbezéssel szemben, – csak 8.301 felebbezés jelentett be. Ez az apadás, mely már 1913-ban is igen erős volt, a jogorvoslatoknak a birodalmi biztosítási törvényben történt korlátozásában találja okát. Az előző évek hátralékaival együtt 23.807 felebbezés várt a birodalmi munkásbiztosító hivatalban feldolgozásra, amelyek közül 13.513 nyert elintézés. 11.589 esetben ítélet alakjában történt az elintézés, 1.005 esetben pedig az elnök utasította vissza a felebbezést, mint elkésve beadottat, vagy nyilvánvalóan alaptalant, s végül 919 esetben a panaszt visszavonták.

A felsőbb fórumok ítéletei a legtöbb esetben (8.312) helybenhagyták az előző fórum döntését, és csak 3.116 alsóbb fokú ítéletet változtattak meg. A biztosítás teherviselői felebbezősei 47.6%-ánál értek el nekik kedvező döntést, a, *'biztosítottak azonban csak 21.6%-ban.*

A jelentés azután a rokkantbiztosítással foglalkozó biztosító intézetek adataira terjeszkedik ki. Ezek 1914-ben összesen 186.952 esetben hoztak határozatot. Ezekben 151.222 járadékot állapított meg, 27.904 megtagadta a járadékadást, és 6046 *vont meg előbb* megállapított járadékot, 661 határozat a járadékot nyugvónak mondotta ki, s 1.119 döntés más tartalmú volt.

A birodalmi biztosító hivatalnál 3.202 rokkantbiztosítással kapcsolatos felülvizsgálati ügy volt, amelyek közül 2.819-et a biztosítottak, 383-at pedig a biztosítás teherviselői terjesztettek fel. Elintézészt nyert összesen 3.866 felülvizsgálati ügy, közülük 3.340 ítélettel, 526 pedig visszavonás stb. útján. A 3.340 közül 2.635 jóváhagyja az előző fórum döntését, 90 megváltoztatta és 615 visszautasítja. A biztosítottak az esetek 1.26%-ában nyertek megváltoztató döntést, míg elutasítást az esetek 15.03 %-ában. A biztosítás teherviselőire a megfelelő százalék-számok 11,25 és 38.54.

A betegség esetére való biztosítási ágazatban 140 felülvizsgálati kérelem érkezett a birodalmi biztosítási hivatalhoz, melyek közül 8 az elnök intézkedésével, 18 visszavonás útján és 43 ítéletileg nyert elintézészt. Ez utóbbiak közül eredményes volt 6, 12 pedig az előző fokon eljáró fórumhoz utaltatott vissza és végül 25 fél jogorvoslati kérésével elutasítottat.

A birodalmi biztosítási hivatal számos, a Biztosítási Törvény alapján keletkezett vitás kérdésben hozott elvi jelentőségű döntést és az «Amtliche Nachrichten»-nek úgyszólván minden füzetében nagyszámú elvi döntvényt láthattunk.

Új munkásvédő törvények Portugáliában. A portugál törvényhozás ez év elején törvényjavaslatot fogadott el, amely – különösen a *munkaidők maximálása* tekintetében – értékes rendelkezéseket tartalmaz. A törvény általánosan *napi 10 órában* és heti 60 órában állapítja meg a legmagasabb munkaidőt és hatálya a gőzhajózásra, a halászatra, a háziiparra és a fodrászatra is kiterjed. Természetesen azonban kivételeket is statuál a törvény, amely-

nek főhibája, hogy a mezőgazdasági munkát, továbbá a sóbányászásban, a vendéglői iparban és a kereskedelemben foglalkoztatott alkalmazottak munkateljesítményének idejét *nem szabályozza*. Állami üzemekre, továbbá az olyan ipari telepekre, amelyekben egészségtelen és mérges anyagokkal dolgoznak, a napi munkaidőt 8 órában, a heti maximál-munkaidőt a törvény 48 órában állapítja meg, *éjjeli munkát* pedig csupán 8 órai időtartamra, este 9 órától reggeli 5 óráig enged meg, és elrendeli, hogy az ugyanúgy fizetendő, mint a nappali 10 órás munkaidő. Különórázást csak kivételes esetekben, vagy pedig időnkint, olyan üzemeknek enged meg az állami munkafelügyelő, amelyek könnyen romlandó anyagokkal dolgoznak, ezeknél a különmunkáknál azonban az órabéregység a nappali 1 és fél órai munkabérnek megfelelően állapítandó meg. Ugyanez a törvény a kormánynak felhatalmazást ad arra is, hogy egy éven belül rendezze a vasúti alkalmazottak munkaidejének, munkaszünetének és szabadságának kérdését is, de kiköti, hogy a *vasutasok* részére megállapítandó napi munkaidő a 12 órát meg nem haladhatja. Az új portugál munkásvédő törvénynek az életbelépte nem hatálytalanítja az 1911. évben hozott törvényt, amely a 12 éven felüli fiatakorúak munkaidejét szabályozza, továbbá azt a rendelkezést sem, amely az 1911. év óta van érvényben és *a nők éjjeli foglalkoztatását tiltja meg*. Az új törvény a fiatakorúak testi fejlődésének is megfelelő védelmet biztosít, minthogy a 12 éven aluli gyermekek ipari üzemekben való foglalkoztatását *minden* iparágban megtiltja.

A betegségélyező és balesetbiztosítási ágazat számvitelének szétválasztása. Az Országos Munkásbetegs. és Balesetbiztosító Pénztár 7015/914. sz. határozatával a betegségélyező és a baleseti ágazat számvitelének és könyvvitelének kettéválasztását rendelte volt el; a kettéválasztási munkák elvégzéséről és befejezéséről, s ezzel kapcsolatosan az Országos Pénztár 1913. évi zárszámadásáról *Sarkadi Ignác* igazgató az elnökség utolsó havi ülésében tette meg jelentését.

Az elnökség a bejelentés és előterjesztés alapján tudomásul vette, hogy a 7015/914. sz. igazgatósági határozattal elrendelt számviteli és könyvviteli kettéválasztó munkák teljesen befejezést nyertek és, hogy 1914. július hó elsejétől kezdődően az Országos Pénztár számadásait, illetve könyvvitelét a két biztosítási ágazatnak megfelelően külön-külön kezeli.

Tudomásul vette továbbá az elnökség, hogy a szétválasztási művelet eredménye 1913. december 31-én *a baleseti ágazat tartozása* a betegségélyezési ágazattal szemben *1,568.965 K 33 fül.* egyenlegben nyert megállapítást; továbbá, hogy folytatólagosan, *1914. június 30-áig, a baleseti ágazat tartozása a betegségélyezési ágazattal szemben 2,694.366 K 66 fill.-re* növekedett.

A bejelentett szétválasztási eredmények tudomásulvétele kapcsán elrendelte egyúttal az elnökség, hogy a két biztosítási ágazat között 1913. december 31-ével, illetve 1914. június 30-ával megállapított adós-hitelezői viszony egyenlegeként jelentkező összeg után, a Magyar Általános Hitelbank által az ott igénybe vett hitelek után

felszámított kamatlábnak megfelelően, a szokásos folyószámlakamat nyerjen elszámolást a hitelező ágazat javára.

Az Országos Pénztár 1913. évi zárszámadása tárgyában tett előterjesztés alapján tudomásul vette az elnökség, hogy a számvitel kettéválasztási műveletének eredményeképp úgy a betegségleyezési, mint a balesetbiztosítási ágazatról külön-külön zárszámadás készült.

A bejelentés alapján megállapítottnak vette az elnökség, hogy a betegségleyezési ágazat 1913. évi bruttó eredménye *467.476 K 65 f.* kezelési hiány. Ez az összeg magában foglalja a budapesti munkáskórház 1913. évi kezelési hiányát is *63.262 K* összegben, amely összegnek levonásával a betegségleyezési ágazat közvetlen kezelési hiánya *404.214 K 65 f.*

Ugyancsak megállapítottnak tekinti az elnökség, hogy a bal-eseti ágazat 1913. évi eredménye: a felosztó és kirovó alfa-üzletág terhéro *6,665.819 K 67 f.* és hogy a tőkefedezeti betta-üzletág terhére *2,055.543 K 73 f.* a kirovandó költségek összege.

Végül tudomásul vette az elnökség, hogy a felügyelőbizottság a zárószámadást felülvizsgálta, adatait a fő- és segédkönyvekkel összeegyeztette, azokat rendbenlevőnek találta és aláírásával hitelesítette. Az elnökség kimondotta, hogy a zárószámadást végérvényesen elfogadottnak tekinti, és azt a maga részéről is hitelesíti.

A szász királyságban a betegpénztárak taglétszáma a hadiszolgálatra való állandó és nagymértékű behívások eredményeképp 1915. június hó 30-áig *1,432.303-ra apadt* már le, amivel szemben 1914. április hó elsején a Szászország területén működő betegpénztáraknak *még 1,774.922 tagjuk volt.* A fenti két adat szembeállításából kitünően a tagok szarnia 342.619-cel apadt, ami közel 200/o-os (19.2o/o) csökkenésnek felel meg. A másik adat, amely a háborúnak a hatását szintén érdekesen és a *szociálpolitika* szempontjából figyelemreméltóan tükrözi vissza, a férfiak januárban *773.132-t* kitevő létszámának *752.972-re* való apadása, amellyel egyidejűen ugyancsak január-júniusi féléves időtartam alatt a nők száma *655.184-vől 679.331-re,* tehát a férfiak apadási arányszámát is meghaladó arányban, *emelkedett.* Ezenkívül még csak azt tartjuk érdekesnek idejegyezni, hogy magában *Leipzigban* a betegség esetére biztosítottak száma az 1915. január-júniusi félév alatt végső eredményben csak alig számottevően: *197.368-ról 187.529-re* apadt le.

Öt és félszeresre emelkedett a nőtagok száma a német betegpénztárakban az 1885-től 1913-ig eltelt 28 év alatt, s ugyanazon idő alatt a biztosított férfijak száma csak az eredeti létszám *háromszorosára* emelkedett fel: 1885-ben 100 biztosított *férfira még* csak 22.2 biztosított *nő* esett, 1913-ban azonban már 43.7 nő. A nőtagok számának gyarapodása természetesen *Berlinben* a legnagyobb, ahol a betegségleyezési kötelezettsége 1000 nőlakos közül már 336-ra kiterjed. Szászországban 1000 nőlakos közül 247, Nyugatporoszországban 39, Posenben pedig már csak 28 esik a betegségleyezési kötelezettség-e alá: ezek a számok élénken mutatják, az

életfeltételek megnehezülése hogyan emeli ki a családból, hogyan viszi be az irodába, a műhelybe, a boltba, a gyárba a *nőt*.

A háború természetesen a nőknek újabb nagy tömegeit kényszeríti különösen az ipari munkára, és az ipari munkába kapcsolódó női munkaerő számottevő része – sajnos – az építőiparban, fémfeldolgozásban, a világítási és a háziiparokban, tehát ott talál alkalmazást, ahol a munkaidő hosszú, a végzendő munka pedig nehéz, fárasztó és szervezetromboló.

A közszolgálati alkalmazottak háborús segélye. A kormány tudvalevően oly törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé, melyben a közszolgálati alkalmazottaknak juttatandó háborús segély céljaira 87 milliónyi költségvetési hitel rendelkezésre bocsájtását kéri. Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége az 1907 évi XIX. t.-c 115. §-ára való hivatkozással most fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, melyben azt a kérelmét terjeszti elő, hogy a kereskedelemügyi tárca keretében, az Országos Pénztár jövő évi költségvetésében oly célból, hogy a szóbanforgó segélyben az Országos Pénztár alkalmazottai is részesedhessenek, 120.000 K-t irányozzon elő. A kérésnek az a tény – hogy az Országos Pénztár igazgatási költségeit törvény értelmében az *állam* viseli – teljes jogalapot ad, és *lapzártakor arról értesülünk*, hogy az *ügy* képviselőházi tárgyalása alkalmával a Ház az előadó javaslatára az Országos Pénztár alkalmazottainak a segélyben való részesítése céljaira, a szükséges 120.000 korona hitelt a kereskedelmi tárca költségvetésébe be is állította.

A német szociális biztosítás vagyonalapjai a népegészségügy és népjólét szolgálatában. A Német Birodalmi Biztosítási Hivatal egy rendkívül érdekes kimutatást bocsájtott a nyilvánosság elé, amely a szociális biztosításban elhelyezett tőkék gyümölcsösztetési módjában is megnyilvánuló szociális tendenciákat beszédesen világítja meg. A fölötte érdekes kimutatás szerint a német szociális biztosítás szervei, a Landesversicherungs-Anstaltok 1. munkáscsaládok részére szolgáló lakások építésére 455,939.813 M-t, 2. munkás-legényotthonok és társasházak építésére 26,900.920 M-t, 3. mezőgazdasági hitelintézetek kielégítésére 123,920.864 M-t, 4. jóléti berendezkedésekre, kórházakra és hasonló javarészenben a biztosítottak osztályának elhelyezésére és kezelésére szolgáló intézményekre 571,623.347 M-t, 5. saját kórházak, gyógyintézetek, tüdőbeteggyógyhelyek és üdülőtelepek létesítésére 76,465.100 M-t, összesen tehát 1.254,850.044 márkát fordíthattak.

A német szociális biztosítás 1 és egynegyed milliárdnyi vagyona íme, mint befektetés is, a népjólét és népegészség céljait szolgálja.

A színházi művészi személyzet biztosítására vonatkozólag az Országos Színészegyesülettel az O. M. B. P. egyezséget kötött, melynek végrehajtása tárgyában az O. P. a munkásbiztosító pénztárhoz most 24529/915. sz. alatt köriratott intéz. A kötött egyezés csakis a színházi művészi személyzet biztosítására vonatkozik, és a színház egyéb (műszaki, gazdasági stb.) személyzetére, amelynek biztosítási kötelezettsége vitás amúgy sem volt, nem terjed ki. A színházi művészi személyzet fogalma felöleli azonban nem csupán a színművészeket, hanem a színháznál alkalmazott zenekari tagokat és a díszfestőket is.

A korábbi 29893/1913. számú körrendelet is már megemlékezett úgy arról, hogy a rekedtség a színházi alkalmazottak közül a színészeknél előbb és inkább okoz munkaképtelenséget, mint más foglalkozású egyénknél, sőt a színészeknél is különbséget kell tennie az orvosnak a színész speciális foglalkozásához képest: énekesszínészeknél pl. előbb kell rekedtség esetében a munkaképtelenséget kimondani, mint például a társalgószínésznél, a munkaképtelenség tartama pedig a főszerepet játszó színésznél tovább tarthat, mint egy mellékszerepet játszó színésznél, mert a főszereplő színész csak teljes egészségben játszhatik. Lábsérülés esetén a táncoló színészek előbb és tovább munkaképtelenek, mint a más szerepkörűek.

A színészek betegségyehez ügyeinél az eddigi gyakorlat is már több ízben foglalkozott a *terhesség kérdésével*, amelyre nézve az egészség a következő megállapításokon alakul:

A *normális terhesség* fiziológikus állapot és *nem* betegség. A színésznők hivatásának teljesítésével kapcsolatban azonban a terhesség kérdése nem bírálható el abban az általánosságban, ahogy ez a betegségyezés ügyeiben más foglalkozású nőekkel szemben szokásos. A terhes állapothoz tudvalevően káros tünetek csatlakozhatnak, mint például vérkeringési zavarok, a láb vagy az alszárak duzzanata, tágult alszár, tágult comberek, nehéz légzés, hányinger vagy hányás képében, s akkor a terhesség betegségyezési szempontból – minthogy orvosi tanácsra, esetleg gyógykezelésre és gyógyszerre is tényleg szükség van – betegségnek tekintendő. Ha a terhesség *mellett* ezek a tünetek megvannak, akkor a színésznőnél már *sokkal* előbb, *kevésbé súlyos* tünetek mellett is okvetlenül ki kell mondani a munkaképtelenséget, mint másfoglalkozású pénztári tagnál, például az főfoglalkozású varrónőnél.

Másik érdekes eset az ajakherpeszes esetén. Ezzel általánosságban dolgozni lehet, fúvóhangszeren játszóknál azonban ez a betegség munkaképtelenséggel jár, mert a hangszernek a herpeszes ajakhoz szorítása fájdalmat okoz, a szájnak levegővel való felfúvása pedig a herpesznek kirepedését és vérzését okozza. A herpeszes megállapításából végül még csak azt emeljük ki, hogy a zenekari alkalmazottak közül a hárfásokat, hegedűsöket, csellósokat, zongorázókat egész jelentéktelen ujsérülésük esetén is munkaképtelenné teheti már.